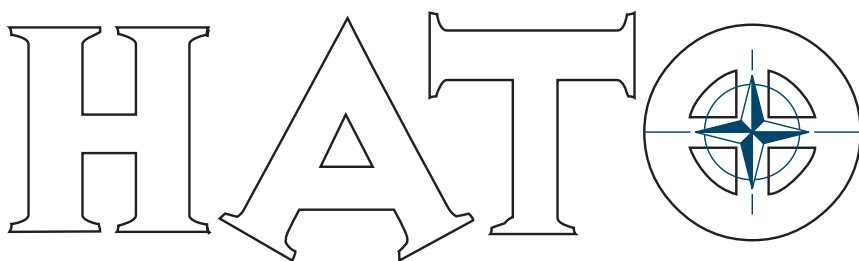

Дмитро Гнелиця
Анатолій Ткачук

це

Північноатлантичний
Альянс
поруч з нами

просто

Київ – 2002

ББК 66.4(0)

Г56

Гнелиця, Д. Ткачук А.

Г56 Це просто НАТО. (Північноатлантичний Альянс поруч з нами). — К.: [Ін-т громадян. сусп-ва], 2002. — 64с.

ISBN 966-7672-31-X

В даній роботі зроблено аналіз структури північно-атлантичного Альянсу в розрізі військової політики, організації, стратегічної направленості НАТО та взаємодії з іншими системами безпеки у Європі.

Адресовано широкому колу читачів зокрема військовим, студентам військових навчальних закладів та звичайним людям яких цікавлять процеси які відбуваються у світі.

ББК 66.4(0)

Керівник проекту: Дмитро Гнелиця

Позиція авторів не обов'язково співпадає з позицією Інституту громадянського суспільства

Ця робота підготовлена на основі інформації, наданої Центром інформації та документації НАТО у Києві, Атлантичною Радою України, та придбаної на офіційному сайті НАТО www.nato.int.

ISBN 966-7672-31-X

© Інститут Громадянського Суспільства

Переднє слово

Колись дуже давно, років так тридцять тому, ми робили із паперу літачки та запускали у шкільному дворі. Розмальовували ці літачки по-різному: на одних писалось СРСР на інших ВД (Варшавський Договір) на третіх НАТО. Так сталося, що я досягнув чи не найкращої майстерності в школі по виготовленні паперових літачків і саме мої літачки літали найвище та найдаліше, і майже ніколи не падали «штопором» в землю. Одного разу з цього виникла велика проблема. На одній із перерв між уроками ми організували такі собі імпровізовані змагання: чий літачок краще літає. Мій літочок, на крилах якого красувалось слово НАТО, піднявся найвище і перелетів через усе шкільне подвір'я. До чого це призвело? Думаєте до радості перемоги? Ні, це стало причиною серйозної розмови із нашим директором, який сказав, що по-перше, НАТівські літаки не можуть літати краще ніж наші, а по-друге НАТО-ворог, який хоче нас окупувати, тому будь-яка пропаганда НАТО є неприпустимою.

Після такої розмови я надовго забув про НАТО, та й з віком вже перестав робити паперові літачки з будь-якою символікою.

Пройшли роки і доля знову долучила мене до авіації, тепер вже справжньої. Мені довелося вивчати основи структури бойової авіації держав НАТО, основні параметри бойових літаків, систем ППО, порівнювати із подібними системами СРСР і дуже тішитись, коли деякі із радянських тодішніх типів літаків чи систем ППО були на рівні НАТівських. Принаймі в це хотілось дуже вірити, оскільки, думка про НАТО, як ворога ще міцно сиділа у підсвідомості. Адже, навіть подумати про те, що НАТО колись може бути союзником, або ще більше — що ми можемо бути членом цього союзу, видавалась просто божевільною.

Сьогоднішні діти, які мабуть також часом роблять паперові літачки, уже ніколи не намалюють на них ВД(Варшавський Договір) чи СРСР, оскільки і та і інша структура давно припинила існування, проте питання, що ж таке НАТО, в Україні залишається й досі актуальним?

На відміну від наших сусідів: поляків, чехів, угорців, румунів, прибалтів, які давно визначились щодо свого місця в НАТО, українці й досі на роздоріжжі.

Що ж таке НАТО для українців? Ворог, друг, союзник, чудовисько у тридев'ятому царстві чи сусід за тином?

За роки незалежності в Україні відношення до НАТО формувалось під впливом різних чинників.

З одного боку, прагнення усіх наших найближчих сусідів стати членами НАТО породжує думку, що це дійсно потрібна для України структура, адже, навряд чи можна припустити, що всі вступаючи до НАТО дурніші за українців. З іншого боку українська державна багатовекторність, яка в залежності від ситуації стає то прозахідною (на словах), то проросійською (на ділі) не дає відповіді на запитання, а як українська влада відноситься до НАТО? А багато людей думає саме так, як думає влада.

Невизначеність в суспільстві, не визначеність у владі не може тривати нескінченно. Колись все одно слід приймати рішення. І найкраще, коли таке рішення є свідомим і таким, що підтримується більшістю народу.

Проте, як народ може сформувати своє ставлення до проблеми?

Виключно на основі об'єктивної інформації та публічного відкритого обговорення. Чи достатньо такої інформації в Україні і, чи ведеться публічне обговорення цієї проблеми? Як для нас, то проблема інтеграції України в європейські структури взагалі, а у НАТО зокрема, досі не вийшла на рівень відповідного об'єктивного обговорення.

Сьогодні, ви маєте можливість ознайомитись з новою роботою Інституту громадянського суспільства, яка створена на основі великої кількості фактичних матеріалів: міжнародних договорів, внутрішніх документів НАТО і є спробою дати найбільш важливу, з нашої точки зору, інформацію про природу та структуру НАТО.

Метою цієї роботи не є агітація за вступ України до НАТО, так само як і заперечення такого вступу. Кожен сам має сформувати свою думку. Ми тільки хочемо досягти одного: настав час перевести розмову навколо питання Україна — НАТО з площини емоцій в площину знань та аргументів.

Мені довелося протягом 1996-97 років достатньо часто їздити до Будапешту. Це був час, коли Угорщина визначалась щодо свого членства в НАТО і я спостерігав за тим, як відбувалась дискусія навколо цього питання. Як на початку обговорення домінувала настороженість серед простих угорців і як, буквально, через рік ситуація кардинально змінилась, і Угорщина стала членом НАТО. Причому, таке рішення було рішенням народу, через референдум, а не кулуарним рішенням окремих владних осіб.

Дехто і сьогодні в Україні не хоче чи не бажає дивитися у бік Альянсу, традиційно кажучи «моя хата з краю...», НАТО десь далеко і мене це не стосується. Насправді, Україна ще не в НАТО, але НАТО вже в Україні. І це об'єктивна реальність від якої нікуди не дітись.

Після вступу до НАТО Польщі, Угорщини та Чехії східні кордони НАТО стали західними кордонами України., на півдні — Туреччина, яка

теж в Альянсі, скоро стане членом НАТО Румунія, готуються до вступу країни Прибалтики.

Українські військові регулярно проводять спільно з НАТО навчання, до того ж на території України.

Альянс допомагав Україні долати наслідки повені на Західній Україні.

В Києві працює Центр інформації та документації НАТО.

Українські військові працюють в Брюсселі. Українські військові підрозділи уже пройшли школу під натівським керівництвом в Косово. Процес триває...

- ✦ **НАТО є значною силою та нашим сусідом і, як з будь-якою силою, з нею слід рахуватись та навчитись правильно поводитись. А з сусідами взагалі краще мати дружні стосунки.**
- ✦ **Незалежно від того стане Україна членом НАТО чи ні, Україна і Альянс будуть якимось чином взаємодіяти. Якими будуть ці взаємовідносини залежить перш за все від України.**

*Анатолій Ткачук,
Голова Інституту громадянського суспільства.*

I. Мета та історія

Головною метою НАТО є захист свободи і безпеки всіх її членів політичними та військовими засобами відповідно до Статуту ООН. НАТО забезпечує стримування та захист від будь-якої форми агресії, спрямованої проти території будь-якого члена НАТО. Альянс втілює політику безпеки за допомогою утримання військової потуги; забезпечення військового потенціалу, необхідного для врегулювання криз; активного діалогу з іншими державами; підходу до європейської безпеки, який базується на співпраці; здійснення різних форм контролю над озброєннями та роззброєнням. (саме так стверджують визначальні документи НАТО).

НАТО — міжурядова організація, у якій всі держави-члени (див. Табл.3) повною мірою зберігають суверенність і незалежність. Північноатлантичний альянс був створений на основі договору між державами, кожна з яких приєдналась до нього добровільно після завершення публічного обговорення і відповідної парламентської процедури.

1. Як це все починалось?

Своїми витоками НАТО сягає повоєнних років другої світової війни. Саме тоді ряд держав Західної Європи, які не належали до зони відповідальності(окупації) СРСР стали засновниками нового пакту безпеки. На відміну від попередніх військових пактів, які існували перед другою світовою війною, новий договір виявився дуже життєздатним.

Власне НАТО «почалося» у 1949 р., коли був підписано Північноатлантичний договір (див. Додаток1). Він зобов'язує кожну державу-члена взяти на себе частину ризику і відповідальності, пов'язаних із спільною безпекою, водночас надаючи кожному з членів Альянсу можливість користуватись перевагами спільної безпеки. Договір також вимагає від кожної держави-члена утримуватись від приєднання до будь-яких міжнародних зобов'язань, які йому суперечать.

Зараз існує багато різних версій щодо причин утворення НАТО, проте найбільш поширеною та напевне, найбільш близькою до реалій того періоду історії є версія, що створення Альянсу було викликано протистоянням держав Західної Європи і Північної Америки та СРСР, який проводив на погляд Заходу експансіоністську політику. Напевне, тут зіграло свою роль ослаблення більшості європейських країн війною та їх побоювання можливості «радянських танків». Будь-яка з цих держав не могла б тоді протистояти радянському тиску, а Сполучені Штати Америки, які також вийшли

із війни дуже зміцнілими не мали бажання віддавати Західну Європу Радянському Союзові під опіку.

Тому можна погодитись, що на той час першочерговою метою НАТО був захист його членів від загрози політики та зростаючої військової потужності Радянського Союзу.

Радянський Союз у свою чергу виступив інтегратором іншої частини Європи у військово-політичний союз – Варшавський договір.

Зі створенням НАТО та блоку Варшавського договору світ надовго став двополюсним.

З закінченням холодної війни та розпадом спочатку Варшавського договору, а потім і СРСР багато що змінилося. У НАТО з'явилися нові вектори політики, нові пріоритети, завдання стали більш масштабними. Новий політичний клімат дозволив скоротити військовий потенціал, в тому числі ядерний, понизити рівень готовності багатьох військових підрозділів.

Під час війни у Перський затоці пішов у небуття принцип «невтручання у внутрішню політику країни». Тобто принцип реагування на напад ззовні, але не втручання у внутрішні справи країни, доки вона не виступає агресором відносно іншої держави НАТО.

Новий принцип спільної безпеки говорить, що замало гуртом протистояти нападу ззовні, замало демонструвати міць, щоб попередити такі напади, потрібно активно втручатися у зони конфліктів чи потенційної небезпеки (незважаючи на те, що така зона є територією незалежної країни) ще до того моменту, коли ситуація там повністю вийде з під контроль і призведе до агресії чи дестабілізації країн-членів НАТО.

В кінці 20-го століття НАТО вийшла за межі своїх країн: Перська затока, Югославія, Афганістан – далеко неповний перелік країн, до яких було застосовано новий підхід до безпеки. Слід зауважити, що навколо таких дій постійно виникають скандали та викриття (застосування озброєнь із збіднілим ураном у Югославії), а такий підхід до вирішення проблем багатьма піддається критиці.

Нова архітектура безпеки, що її сповідує НАТО сьогодні передбачає активне поєднання зусиль НАТО з іншими системами безпеки та співробітництва: ООН, Західноєвропейським союзом, ОБСЄ, Радою Європи, Європейським Союзом; партнерством з іншими країнами через особливі структури, такі як Рада Євроатлантичного Союзу та програма «Партнерство за ради миру», тощо.

На сьогодні, безпека включає в себе не тільки суто військові аспекти, це і проблеми стихійних лих, нелегальних мігрантів, відмивання грошей, контроль за розповсюдженням технологій звичайної, ядерної, біо-

логічної, хімічної зброї, незаконне розповсюдження наркотиків, поширення СНІДу і таке інше.

- ✦ **Події 11 вересня у США висунули на передній край проблему тероризму та пристосування НАТО до нових викликів безпеці. Цей терористичний акт показав світові: ігнорування різниці у світогляді різних культур, країн, релігій та експансія євро – американської цивілізації заклали вибухівку у фундамент стабільності як країн лідерів, так і всієї планети.**

Ст.5 Північноатлантичного договору зобов'язує країни НАТО надати військову підтримку у разі нападу на когось з них. Проте події 11 вересня викликали значну внутрішню напругу між країнами НАТО, деякі країни вагалися, чи надати таку підтримку на прохання США – винною за теракт вибрали, фактично, цілу країну. Згодом ситуація у Альянсі стабілізувалася і декілька країн НАТО надали таку підтримку.

Світ став сприйматися більш складнішим і, реагуючи на це, НАТО тепер активно трансформується. Яким НАТО буде завтра (чи буде взагалі?) – побачимо.

- ✦ **Глобалізація перетворює людський світ, він все більш стає схожим на державу. В ньому є представницькі та виконавчі інституції, правоохоронна система та система покарання, еліта та аутсайдери. Як в окремій державі, коли окрема людина позбавляється життя за певною, встановленою законами, процедурою, є не злочином, а покаранням, так і на міжнародному рівні – збройне втручання виконане за санкцією певних міжнародних структур та здійснене за певною процедурою стає миротворчою операцією, а не окупацією.**

2. Як набувається членство в НАТО?

Сьогодні, більшість наших західних сусідів або уже стали членами НАТО, або збираються набути членства найближчими роками. Чому ці країни так прагнуть стати членами цієї, все-таки військової, а не благодійної організації, і яким чином набувається членство?

Важко одразу знайти одну всеосяжну відповідь на це запитання і затерті визначення, про «бажання захиститись від можливої експансії Росії», «долучитись до кращої частини європейської цивілізації» навряд чи є головними в глобальному плані, хоча певна частка істини є і в них.

Аби в цій ситуації бути більш логічним, то тут варто згадати українське прислів'я: «Гуртом легше і тата бити». Сьогодні, навряд чи можна говорити про НАТО, як організацію, що направлена проти іншої країни чи іншої подібної організації.

Важливим аргументом на користь НАТО є той факт, що за весь час існування цієї організації не було жодного конфлікту між її членами. Навіть в ті часи, коли на Кіпрі зіткнулись інтереси Греції та Турції, оскільки, дійшло до збройного конфлікту між кіпріотами греками та турками, НАТО не допустило до зіткнення цих двох країн-членів.

До цього аргументу додається факт, що жодна країна, яка має територіальні проблеми із сусідами не може бути членом НАТО. Це також добра загорога від можливої нестабільності в майбутньому, адже, всі ми знаємо, що саме між сусідами починаються сварки і в першу чергу за землю, за межу.

Предтечею НАТО став Брюссельський договір від березня 1948 року, який уклали Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Великобританія та Франція і який став першою спробою створення спільної системи оборони в повоєнній Європі. Переговори, що згодом відбулись, призвели до підписання в квітні 1949 року Вашингтонського договору, членами якого крім країн Брюссельського договору стали США, Канада, Данія, Ісландія, Італія, Норвегія та Португалія.

Варто сказати, що таке об'єднання європейських країн відбувалось на фоні значної дестабілізації протягом 1947-48 років у Норвегії, Греції, Турції, Чехословаччині.

Протягом останніх років, число країн-членів Альянсу постійно розширюється, проте це розширення відбувається виключно на добровільній основі, після публічного обговорення та ратифікації договору парламентом кожної з країн, що приєднується.

Напевне, найбільш важливою відповіддю на запитання, що дає членство в НАТО, буде: досягнення найбільшої безпеки власної країни за найменших витрат.

Все це пояснюється досить просто. Візьмемо будь-яку європейську країну, яка є членом НАТО, наприклад, Польщу. Після вступу до НАТО, західний кордон Польщі, який завжди був під посиленою обороною (оскільки це кордон з Німеччиною) став внутрішнім кордоном території відповідальності НАТО і тому не потребує такої оборонної потуги. По-друге, для прикриття з повітря всієї території Польщі потрібна достатньо велика кількість авіації, яка є дуже дорогим видом озброєння. Тепер же, авіація НАТО стає відповідальною за прикриття Польщі. Ще більш важливим елементом стримування стають ядерні сили НАТО. Адже, навіть гіпотетично,

напад на будь-яку країну-члена НАТО, яка не має ядерної зброї, означає напад на військову структуру, яка має ядерну зброю та засоби її доставки.

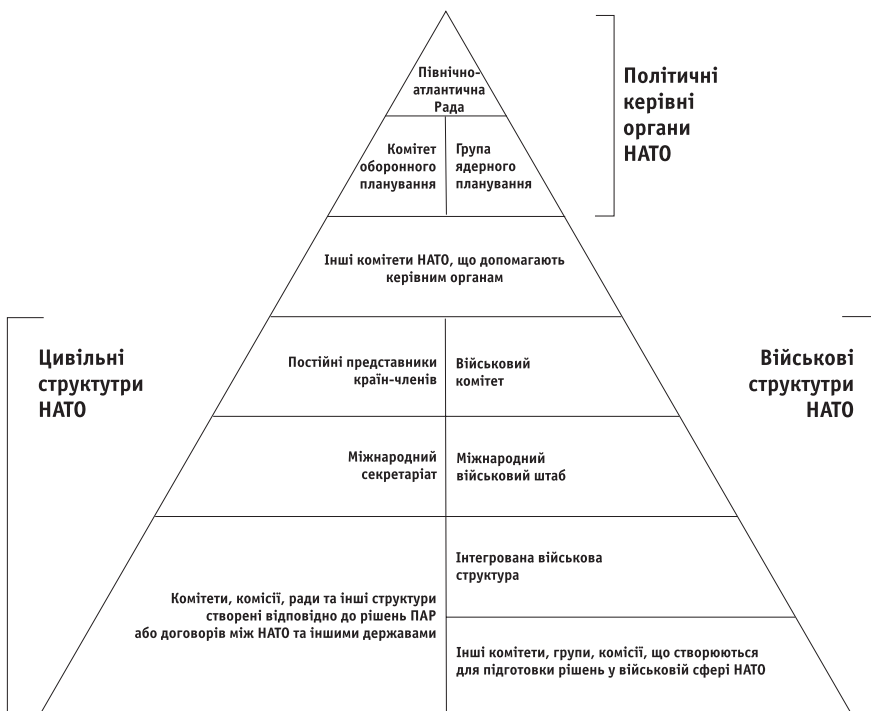
Звичайно, досить часто висувається інший аргумент: вступ до НАТО веде до зростання рівня військових витрат. Часткового це справедливо, оскільки, має бути замінено чи модернізовано значну кількість зброї, що не відповідає сучасним вимогам, але якщо порівняти зростання витрат та підвищення рівня безпеки, то завжди буде переважати справжня економія коштів.

II. Як виглядає структура НАТО?

За роки свого існування НАТО стало потужною військово-політичною чи тепер радше навпаки політично-військовою структурою. В порівнянні з 1949 роком збільшилась кількість різноманітних цивільних та військових інституцій, що працюють в структурі НАТО, зросла чисельність персоналу, що постійно працює в цих структурах. Варто відзначити, що серед працівників різних структур НАТО вже є й наші земляки — українці, причому, які потрапили туди на роботу в наслідок відкритих конкурсів на заміщення посад, а не через договори між Україною та НАТО.

Навряд чи, метою цієї роботи є спроба показати всі складові бюрократичної структури Альянсу, але на наш погляд найголовніші складові варті того, аби з ними ознайомитись.

Структурна схема НАТО

1. Північноатлантична Рада

Північноатлантична рада (ПАР) є реальним політичним органом НАТО, який наділений повноваженнями приймати рішення. ПАР складається з постійних представників **усіх країн – членів**, котрі збираються на засідання не рідше чим раз на тиждень.

Кожен уряд представлений у Раді постійним представником у ранзі посла. Допомогу постійному представникові у його роботі надає політичний та військовий персонал, або делегація при НАТО, кількість членів яких може змінюватися.

Постійні представники діють згідно з інструкціями зі своїх столиць, повідомляючи та пояснюючи погляди і політичні рішення своїх урядів колегам з інших країн-членів за столом переговорів. І навпаки, вони доповідають своїм урядам про погляди й позиції інших урядів, про нові події, надають їм інформацію щодо пошуків консенсусу з важливих питань, а також щодо відмінностей між національними позиціями у тих чи інших сферах.

✦ **Той посол, або постійний представник у Раді, який перебуває на цій посаді найдовше, отримує титул *дуаєна* Ради.**

Хоча його функції є загалом церемоніальними, дуаєн може виконувати і більш конкретну роль, наприклад, вести засідання і дискусії під час вибору нового Генерального секретаря.

Рада виконує важливі представницькі функції та приймає декларації і ком'юніке, у яких пояснюються політика і рішення Альянсу для широкої громадськості.

Рада є єдиним органом Альянсу, повноваження якого визначено безпосередньо в Північноатлантичному договорі, згідно з яким вона має повноваження створювати підпорядковані органи.

З часу підписання Договору було створено багато комітетів і груп з планування на підтримку роботи Ради або для відповідальної роботи у конкретних галузях, таких, як оборонне планування, ядерне планування та військові справи.

Всі 16 країн – членів Альянсу мають однакове право висловлювати свої погляди за столом засідань Ради.

Рішення, які приймаються Радою, є виразом колективної волі урядів держав – членів і приймаються за спільної згоди.

Зазвичай, головує на засіданнях Ради Генеральний секретар НАТО. Коли Рада проводить засідання у такому форматі, її часто називають Постійною Радою.

- ✦ **Порядок старшинства у Постійній Раді визначається на основі тривалості терміну перебування на посаді, але на засіданнях ради будь-якого рівня постійні представники сидять за столом в алфавітному порядку, згідно з назвою держави англійською мовою. Така ж система діє в усіх комітетах НАТО.**

Двічі на рік, а іноді й частіше, Рада проводить зустрічі на рівні міністрів, коли кожна держава представлена своїм міністром закордонних справ. На зустрічах на рівні міністрів закордонних справ міністр однієї з держав перебирає на себе роль Почесного Президента. Ця посада щороку передається по черзі представникам усіх країн — членів за англійським алфавітом.

Питання, які обговорюються, і рішення, які приймаються на засіданнях Ради, стосуються всіх аспектів діяльності організації і часто ґрунтуються на звітах та рекомендаціях, підготовлених підпорядкованими комітетами на запит Ради. Подібним же чином будь-який національний представник або Генеральний секретар може запропонувати тему для обговорення.

- ✦ **Північноатлантична рада є унікальним форумом для проведення широкомасштабних консультацій між урядами держав-учасниць з усіх питань, що стосуються їхньої безпеки і найважливішим органом, що ухвалює рішення в НАТО.**
- ✦ **Головний принцип діяльності ПАР:
Всі рішення є наслідком однастайності і спільної згоди. Жодного рішення не може бути ухвалено на основі голосування чи за більшістю голосів.**

2. Комітет оборонного планування

Комітет оборонного планування, як правило, складається з постійних представників, але не рідше як двічі на рік засідання комітету проходять на рівні міністрів оборони. Він опікується всіма оборонними питаннями та справами, що торкаються колективного планування оборони.

У Комітеті представлені всі держави — члени Альянсу за винятком Франції.

Комітет оборонного планування дає настанови військовому керівництву НАТО і, в межах своїх повноважень, має такі ж самі функції та владу, як і ПАР в межах своєї компетенції.

Діяльність Комітету оборонного планування забезпечує ряд підпорядкованих комітетів, які мають конкретні галузі відповідальності, зокрема

Комітет оборонного аналізу, який контролює процес планування збройних сил у НАТО й вивчає інші питання, що відносяться до інтегрованої військової структури.

3. Група ядерного планування

Група ядерного планування — орган, який готує пропозиції щодо ядерної політики Альянсу.

У Групі ядерного планування (Г'ЯП) беруть участь Міністри оборони держав-членів, які обговорюють конкретні політичні питання, пов'язані з ядерною зброєю. Такі дискусії стосуються широкого спектру питань ядерної політики, зокрема: розгортання, безпеки, захищеності і життєздатності, ядерної зброї, систем інформації і зв'язку, контролю за ядерними озброєннями, та інших питань, що хвилюють всіх, наприклад, нерозповсюдження ядерної зброї.

Забезпечує роботу Г'ЯП штабна група Г'ЯП, яка засідає один раз на тиждень.

4. Інші комітети НАТО

Вищим політичним керівним органам НАТО допомагає у роботі ціла система комітетів, яка забезпечує представництво кожної держави-члена на всіх рівнях і в усіх галузях діяльності НАТО, в яких вона бере участь.

Всі комітети НАТО приймають рішення або формують рекомендації вищим органам на основі обміну інформацією і консультацій, що ведуть до консенсусу.

Як і в політичних органах, в комітетах, рішення ніколи не приймаються шляхом голосування чи на підставі більшості.

III. Цивільні організації та структури НАТО

Незважаючи на те, що в нашому розумінні НАТО є передусім військовою організацією, насправді політичний, цивільний компонент тут є найважливішим, адже політичні рішення, які навіть пов'язані з веденням військових операцій, ухвалюються цивільними, політиками, а не військовими. Саме тому в більшості держав Альянсу, навіть міністри оборони є цивільними особами.

1. Штаб-квартира: щось середнє між штабом та квартирою?

Говорячи про структуру органів НАТО, не можна не зупинитись на такому всеохоплюючому понятті, як «Штаб-квартира НАТО.» З одного боку, ця структура правді є політичним штабом Альянсу, з іншого, місцем розміщення усіх чи більшості органів структури НАТО, і головне, постійним місцем перебування Північноатлантичної ради. Тут розміщені постійні представники, національні делегації, Генеральний секретар, співробітники Міжнародного секретаріату, військові представники держав — членів НАТО, Голова Військового комітету та Міжнародний військовий штаб. Тут також працюють дипломатичні місії або контактні представництва країн-партнерів, Відділ консультацій, командування та управління, інші агентства НАТО.

У штаб-квартирі НАТО постійно працюють близько 3 150 осіб, з них приблизно 1 400 — це члени національних делегацій та національні військові представники у НАТО.

Близько 1 300 осіб працюють у Міжнародному секретаріаті та інших структурних підрозділах штаб-квартири, 350 осіб обіймають посади в Міжнародному військовому штабі, з них 80 цивільних. Члени національних дипломатичних місій або контактних представництв держав-партнерів також працюють у приміщеннях штаб-квартири.

2. Постійні представники та національні делегації

Кожна держава-член Альянсу представлена в Північноатлантичній раді послом або національним представником, якому допомагає національна делегація, що складається із радників та інших працівників, котрі представляють свою країну в різних комітетах НАТО. Багато в чому національні делегації нагадують маленькі посольства.

✦ **Оскільки, члени делегацій розміщені під одним дахом у штаб-квартирі, вони можуть в будь-який час офіційно та нефор-**

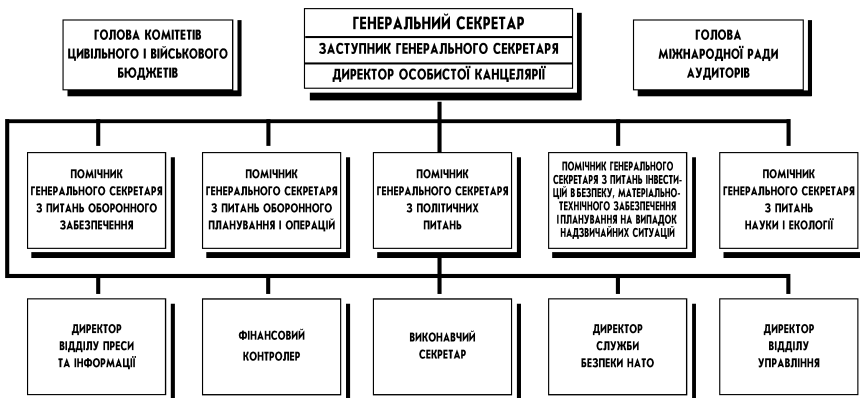
мально контактувати між собою, з працівниками Міжнародного секретаріату та інших структур, а також з представниками країн-партнерів (див. також розділ Північноатлантична Рада).

3. Генеральний секретар

Генеральний секретар є міжнародною посадовою особою найвищого рівня. За повноваженнями, наданими урядами держав-членів НАТО, він є Головою Північноатлантичної ради, Комітету оборонного планування та Групи ядерного планування, номінальним головою інших вищих комітетів, Генеральним секретарем та головною виконавчою особою НАТО.

Він також є Головою Ради євроатлантичного партнерства та Середземноморської групи співпраці, співголовою Постійної спільної ради НАТО – Росія та Комісії НАТО – Україна.

Генеральний секретар заохочує та скеровує процес консультацій та прийняття рішень в Альянсі. Він може пропонувати питання, які потребують обговорення або прийняття рішення, а також надавати свої послуги для врегулювання суперечок між державами-членами. Йому доручено керувати роботою Міжнародного секретаріату та бути головним речником Альянсу як у його зовнішніх відносинах, так і у контактах з урядами держав-членів та представниками ЗМІ.

4. Міжнародний секретаріат

Роботу Північноатлантичної ради та підпорядкованих комітетів забезпечує Міжнародний секретаріат, співробітниками якого є громадяни держав-членів Альянсу, запрошені на роботу безпосередньо НАТО або відряджені національними урядами. Співробітники Міжнародного секретаріату підпорядковані Генеральному секретареві і впродовж терміну перебування на посаді зобов'язуються зберігати відданість Альянсу.

До складу Міжнародного секретаріату входять відділи:

- оборонного забезпечення, оборонного та оперативного планування;
- політичних справ;
- інвестицій в безпеку, матеріально-технічного забезпечення та планування на випадок надзвичайних ситуацій;
- науки і екології;
- управління, фінансового контролю;
- та Канцелярія Генерального секретаря.

Міжнародний секретаріат надає підтримку державам-членам НАТО та країнам-партнерам у процесі досягнення консенсусу та прийняття рішень, відповідає за підготовку зустрічей і послідовне виконання рішень комітетів НАТО. Окрім цього, існує ціла низка цивільних агентств та організацій в різних країнах НАТО, які працюють в таких галузях, як зв'язок та інформація, матеріально-технічне забезпечення.

IV. Військові організації і структури

1. Військовий комітет

Військовий комітет НАТО (далі – ВК) підпорядкований Північноатлантичній раді та Комітету оборонного планування. Проте на відміну від інших комітетів Військовий комітет має особливий статус вищого військового органу НАТО.

Керує роботою Військового комітету – Голова.

Засідання ВК відбуваються на рівнях: начальників штабів ЗС країн-членів; керівників (командувачів) ЗС; національних військових представників.

✦ **Військові представники, уповноважені керівниками оборонних відомств своїх країн, представляють національні інтереси своїх держав, залишаючись водночас відкритими для досягнення консенсусу.**

Військовий комітет регулярно (як правило тричі на рік) проводить засідання на вищому рівні, тобто, на рівні керівників оборонних відомств.

✦ **Ісландія, яка не має збройних сил, на таких засіданнях представлена цивільною особою.**

Комітет відповідає за розробку рекомендацій політичному керівництву НАТО щодо тих заходів, які є необхідними для забезпечення спільної оборони території держав Альянсу.

Головне завдання комітету полягає у забезпеченні дорадчої допомоги щодо спрямування військової політики і стратегії. Він розробляє керівні напрямки військової діяльності Верховних головнокомандувачів НАТО (див. нижче), і відповідає за загальне управління військовими справами Альянсу під керівництвом ПАР, а також за ефективну роботу агентств Військового комітету.

Комітет допомагає розробляти загальні стратегічні концепції Альянсу і щороку готує аналіз військової сили держав і регіонів, що представляють загрозу інтересам НАТО.

У часи криз, політичного напруження або війни Комітет консулює ПАР та Комітет оборонного планування з питань військової ситуації, надає рекомендації щодо використання військової сили, впровадження відповідних планів дій за особливих обставин.

Військовий комітет проводить засідання у межах РЄАП і програми «Партнерство заради миру» на рівні національних військових представників (щомісяця) і керівників оборонних відомств (двічі на рік) для обговорення питань військової співпраці.

2. Верховні головнокомандувачі НАТО

Верховні головнокомандувачі НАТО, а саме Верховний головнокомандувач об'єднаними збройними силами НАТО в Європі (SACEUR) та Верховний головнокомандувач об'єднаними збройними силами НАТО на Атлантиці (SACLANT), є підзвітними Військовому комітету і відповідають за загальне керівництво військовими справами Альянсу в межах підпорядкованих ним регіонів. Кожен з них має свого представника в НАТО в ранзі генерала або адмірала, який забезпечує постійний зв'язок з політичними та військовими установами штаб-квартири і ефективний двосторонній обмін інформацією.

3. Міжнародний військовий штаб

Міжнародний військовий штаб (МВШ) очолює офіцер у ранзі генерала або адмірала, кандидатура якого пропонується державами-членами Альянсу і затверджується Військовим комітетом.

МВШ відповідає за планування, аналіз військових питань та розробку рекомендацій щодо політики у військовій галузі, які виносяться на розгляд Військового комітету, та забезпечує впровадження політики й виконання рішень Комітету.

✦ **У МВШ працюють військовослужбовці, відряджені державами-членами НАТО на посади, що мають міжнародний статус. Відтак їх діяльність спрямована на досягнення спільних цілей Альянсу, а не на захист національних інтересів своїх держав. Деякі посади в Міжнародному військовому штабі обіймають цивільні працівники, які виконують канцелярські та інші допоміжні функції.**

Міжнародний військовий штаб надає підтримку Військовому комітету у підготовці його рішень і забезпеченні їх подальшого виконання, а також бере активну участь у співпраці з країнами Центральної та Східної Європи в межах програми «Партнерство заради миру».

V. Інтегрована військова структура

Інтегрована військова структура складається із частин збройних сил, що надаються державами-членами військової структури згідно з певними правилами. В межах існуючої зараз структури є 3 головні категорії сил, а саме: сили негайного і швидкого реагування; основні оборонні сили; резервні сили.

Сили реагування

Є універсальними мобільними частинами сухопутних, повітряних і військово-морських сил, що утримуються на високому рівні бойової готовності, і можуть швидко вводитись в дію в разі потреби попереднього реагування на кризу.

Сили негайного реагування

Складаються з сухопутних і авіаційних компонентів, а також з військово-морських сил постійного базування в Ла-Манші та Середземномор'ї.

Сили швидкого реагування

До них входять військово-морські сили постійного базування в зоні Атлантики, Середземномор'я і Ла-Маншу, а також інші частини сухопутних, повітряних і військово-морських сил. Повітряний і військово-морський компоненти добираються з частин високого рівня готовності, що належать державам-членам.

Основні оборонні сили

Складаються з діючих і таких, що можуть бути мобілізованими, сухопутних, військово-повітряних і військово-морських сил, спроможних забезпечити стримування і захист від примусу або агресії. Такі сили мають національні і багатонаціональні формування різних рівней готовності. Існує чотири багатонаціональних корпуси основних оборонних сил: один датсько-німецький, один голландсько-німецький і два німецько-американських. Деякі з цих частин можуть розгортатися для підтримки операцій «поза межами дії Статті 5».

Окрім цього, існує домовленість, яка передбачає, що Європейський корпус, до якого входять підрозділи Бельгії, Франції, Німеччини, Люксембургу та Іспанії, може бути підпорядкований НАТО в часи кризи.

Резервні сили

Складаються з інших формувань, що перебувають на різних рівнях готовності і можливості їх використання. Такі сили можуть використовуватись як сили підкріплення у будь-якому районі чи морській зоні дії НАТО для стримування, врегулювання кризи чи забезпечення оборони.

VI. Підпорядкування військ

Більшість військових сил, що можуть бути надані в розпорядження НАТО, є складовими звичайних збройних сил держав-членів інтегрованої військової структури. Головним чином, вони складаються із формувань двох видів: такі, що, за необхідності, передаються під **оперативне командування** або **оперативне управління** Верховного головнокомандувача НАТО, відповідно до узгодженої процедури, або обумовленого часу; і такі, що, у разі потреби, можуть бути передані під оперативне командування Верховного головнокомандувача НАТО, згідно з домовленістю між державами-членами.

Якщо держави НАТО надають свої війська в розпорядження Альянсу, вони передають їх у оперативне командування і оперативне управління, що відрізняється від повного командування всіма аспектами операцій і управління цими силами. Згадані аспекти залишаються в межах національної відповідальності і повноважень.

✦ **Зазвичай, більшість частин збройних сил НАТО залишається повністю під національним командуванням до моменту перепідпорядкування їх Альянсу для проведення конкретної операції відповідно до рішення, що приймається на політичному рівні.**

Винятком з цього правила є:

- Певні інтегровані елементи військових штабів НАТО;
- Частини інтегрованої структури протиповітряної оборони (зокрема Сили раннього повітряного попередження і управління);
- Деякі складові системи зв'язку;
- Військово-морські сили постійного базування та інше.

VII. Програми партнерства

Головною метою діяльності НАТО є запобігання агресії по відношенню до будь-якої з країн-членів Альянсу, а відтак глобальне збереження миру та стабільності в зоні відповідальності НАТО. Після розпаду Варшавського Договору та врешті і самого СРСР геополітична ситуація в Європі суттєво змінилася. Утворилась велика кількість нових держав, виникли вогнища небезпечної напруженості на Балканах, Кавказі. Новоутворені країни чи ті, що звільнились від комуністичних режимів стали шукати свій шлях в історичному розвитку. Одні через пошук союзників у НАТО, інші через війни зі своїми сусідами чи внутрішні міжетнічні чи міжрелігійні конфлікти.

Все це спонукало НАТО шукати нові механізми забезпечення стабільності в Європі та впровадження механізмів діалогу між різними країнами та НАТО.

Партнерство заради миру було започатковано в січні 1994 року, як важливий компонент вдосконалення можливостей країн щодо миротворчої діяльності.

1. Програма «Партнерство заради миру»

Програма сприяє співробітництву між членами НАТО та більш 25 країнами-партнерами в галузі безпеки. Сюди входять такі види діяльності, як військові навчання та операції на випадок надзвичайних ситуацій. Програма включає конкретні зобов'язання, які має взяти на себе кожен учасник:

- сприяти відкритості у національному оборонному плануванні та бюджетному процесі;
- забезпечити демократичний контроль над збройними силами;
- підтримувати готовність та військовий потенціал, необхідні для участі в операціях під егідою ООН та/або ОБСЄ;
- розвивати відносини військового співробітництва з НАТО, здійснювати місії в таких галузях, як підтримка миру, пошукові та рятувальні роботи, гуманітарні операції та інші місії.

Програма є відкритою для приєднання. Проте країна, що хоче приєднатись до цієї програми має взяти на себе зобов'язання щодо збереження демократичного суспільства та захисту принципів міжнародного права, виконувати статут ООН та дотримуватись принципів Загальної декларації прав людини, утримуватись від погрози силою або використання сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої іншої держави, тощо.

Кожна країна, що бере участь у Програмі сама визначає у яких заходах ПЗМ вона братиме участь.

Головним робочим органом ПЗМ є Політично-військовий керівний комітет ПЗМ,

2. Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП)

РЄАП є органом, що опікується розвитком діалогу, співробітництва та консультацій між НАТО та партнерами по співробітництву, а також забезпечує підґрунтя для співпраці і консультацій між її окремими членами та Альянсом.

До Ради залучено близько 50 країн, вона забезпечує політичну основу для програми «Партнерство заради миру» та є форумом обговорення питань безпеки. Засідання РЄАП проходять двічі на рік на рівні як міністрів закордонних справ, так і міністрів оборони і, як правило, щомісяця на рівні послів у Брюсселі.

План дій РЄАП включає конкретні теми політичних консультацій, такі, як політичні питання та аспекти безпеки; врегулювання криз; регіональні питання; питання контролю за озброєннями; розповсюдження ядерної, біологічної та хімічної зброї і оборонні питання; тероризм; оборонне планування і бюджети, та оборонна політика і стратегія, і таке інше.

3. Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи

Був створений за пропозицією Росії під егідою РЄАП в 1998 р. Центр покликаний займатись координацією роботи з ліквідації наслідків великих стихійних лих і катастроф у країнах-членах РЄАП. З моменту свого заснування ЄАЦКРК вже брав участь в ліквідації наслідків повенів у Західній Україні, Румунії й Угорщині, а також в наданні допомоги населенню Туреччини, яке постраждало від землетрусу в 1999 році. Крім того, центр зіграв ключову роль в організації програм гуманітарної допомоги під час Косівської кризи.

4. Україна та НАТО

Україна є учасником РЄАП та бере активну участь у заходах програми «Партнерство заради миру» як у штаб-квартирі НАТО, так і в країнах НАТО, а також влаштовувала ряд навчань і на своїй території.

Створена українська місія при НАТО; офіцера по зв'язках НАТО призначено в Київ для сприяння повномасштабній участі України в програмі «Партнерство заради миру» та вдосконалення співпраці між військо-

вим керівництвом НАТО і України. У Києві відкрився Центр інформації та документації НАТО.

Україна зробила значний внесок у міжнародні зусилля з підтримки миру. Зокрема, внесок у Сили сприяння (ІФОР) в Боснії у вигляді піхотного батальйону в складі 550 вояків. Вона також брала участь у Силах стабілізації (СФОР) в Боснії, надіславши мотопіхотний батальйон та надавши на запит ескадрилью з 10 важких вертольотів, загалом 400 вояків. Україна також брала участь у діяльності Міжнародних поліцейських сил та сил ООН у Східній Славенії.

У 1997 була підписана «Хартія про особливе партнерство між НАТО та Україною» — члени НАТО підтвердили свою підтримку суверенітету та незалежності України, а також її територіальної цілісності, демократичного розвитку, економічного процвітання та статусу без'ядерної держави, а також принципу недоторканності кордонів. В рамках Хартії постійно діє комісія Україна-НАТО.

Також у 1997 р. з НАТО був підписаний меморандум про домовленість з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій та готовності до катастроф (див. вище про центр реагування на катастрофи).

VIII. Чи може Україна стати членом НАТО?

Теоретично може.

ПРО:

По-перше: стратегія НАТО на розширення дає підстави для того, аби Україна оголосила про своє бажання стати членом Альянсу.

По-друге: Україна не має територіальних претензій до сусідів та не втягнута в етнічні, міжрелігійні чи інші конфлікти, що є обов'язковим зас-тереженням для кандидата в члени Альянсу.

По-третє: військовий та економічний потенціал України достатній для того, аби достатньо швидко адаптуватись до вимог та стандартів НАТО.

КОНТРА:

Є цілий ряд проблем, які на сьогодні не дозволяють говорити про можливий швидкий рух в напрямку НАТО.

Перше: Багатовекторна невизначеність та непослідовність української зовнішньої політики.

Друге: Відсутність об'єктивного аналізу позитивних та негативних здобутків від можливого членства України в НАТО.

Третє: Відсутність публічного змістовного обговорення проблеми в суспільстві і, як наслідок, невизначеність громадян щодо необхідності чи необхідності членства України в НАТО.

Четверте: Негативна позиція Росії щодо можливого членства України в НАТО. (Тут, правда, варто враховувати динаміку розвитку відносин між Росією та НАТО і може статися так, що незабаром, і Росія подасть заяву на вступ до Альянсу.)

П'яте: Уявний позаблоковий статус України, який, насправді, законодавчо не закріплений. Єдиною конституційною нормою є заборона розміщення на території України іноземних військових баз.

Підсумовуючи такі аргументи ЗА і ПРОТИ ми не хочемо ні за що агітувати, але факт, що визначення місця України в системах європейської безпеки має відбутись, і відбутись якомога швидше, не викликає сумнівів. І відбуватись таке визначення має за участю якнайширшої громадськості на основі об'єктивних, неупереджених досліджень та експертних висновків.

ІХ. Скільки коштує НАТО?

1. Спільне фінансування

НАТО існує на внески держав-членів НАТО, які виділяють кошти та інші ресурси. Фонди НАТО призначені для покриття тих витрат, які вважаються доцільними всіма державами-членами.

Структура спільного фінансування є децентралізованою і різноманітною. Не всі держави НАТО, а часом і взагалі обмежена кількість країн Альянсу, беруть участь в певних видах спільної багатонаціональної діяльності в галузях досліджень, розвитку, виробництва та матеріально-технічного забезпечення.

- ✦ **Переважна більшість збройних сил і ресурсів держав НАТО, за винятком обмеженої кількості постійних штабів та невеликого контингенту постійних збройних сил, залишається під командуванням і контролем своїх держав. Таким чином, за небагатьма винятками, фонди НАТО не використовуються для забезпечення військових сил або закупівлі матеріальних ресурсів, таких, як кораблі, підводні човни, літаки, танки, артилерія або системи озброєнь.**

Важливим винятком є: Сили раннього попередження і управління НАТО — літаки, оснащені радарними системами, які є спільною власністю держав НАТО, які разом відповідають за їх придбання, утримання та експлуатацію.

- ✦ **Оплату праці військових, які служать у штабах НАТО або в будь-яких міжнародних штабах НАТО покриває країна, до збройних сил якої належить певна категорія військовослужбовців. У міжнародних штабах працює близько 15 000 військових, і всі вони отримують заробітну платню від своїх держав.**

Оплата роботи міжнародного цивільного персоналу штаб-квартири НАТО в Брюсселі та військових штабів НАТО здійснюється за рахунок, відповідно, спільних Цивільного і Військового бюджетів НАТО.

Незважаючи на пов'язані з цим різноманітні ускладнення, затвердження спільного фінансування на основі консенсусу є основним принципом діяльності Альянсу в цій галузі.

Розподіл витрат

Витрати, до яких застосовується принцип спільного фінансування, покриваються державами-членами, відповідно до їх зацікавленості у результатах діяльності, що потребує такого фінансування, і згідно з узгодженою системою розподілу витрат.

✦ **Загальне правило передбачає спільне фінансування тих структур НАТО, якими користуються країни-члени. Всі держави Альянсу роблять внески тільки у фінансування підрозділів Міжнародного секретаріату, Міжнародного військового штабу, Військового комітету.**

За традицією, узгоджена формула розподілу витрат, за якою визначається частка кожної держави, має віддзеркалювати «платоспроможність» кожної країни — члена Альянсу. Однак, ця формула застосовується на основі не тільки економічних, а й політичних міркувань.

Формули розподілу внесків* у Цивільний та Військовий бюджети, а також у Програму інвестицій в безпеку НАТО були вперше затверджені на початку 50-х років. З часом вони зазнавали змін, які здебільшого стосувалися співвідношення внесків, внаслідок появи нових членів в Альянсі та різниці у рівні участі країн в інтегрованій командній системі. Отже, з точки зору сучасних показників їх економічної потужності, таких, як ВВП або купівельна спроможність, ці формули є неточними.

Незважаючи на те, що час від часу виникали пропозиції переглянути їх, з метою раціоналізації та вдосконалення системи розподілу витрат, остаточне одностайне рішення було на користь існуючої структури.

Цивільний бюджет

Цивільний бюджет затверджується і виконується під наглядом Комітету цивільного бюджету і формується переважно з асигнувань, що виділяються міністерствами закордонних справ.

Цей бюджет охоплює поточні витрати на:

- утримання Міжнародного секретаріату штабквартири НАТО в Брюсселі;
- виконання затверджених цивільних програм і заходів;
- витрати на спорудження, утримання та ремонт споруд і платню персоналу, що використовуються для проведення засідань комітетів і робочих груп НАТО;
- витрати на службу безпеки і таке інше.

Впродовж останніх років дедалі більша частка ресурсів Цивільного бюджету використовується для забезпечення програм співпраці з країнами-партнерами.

Витрати на персонал становлять приблизно 62%. Фонди призначені для виконання Наукової програми НАТО або забезпечення інформаційної діяльності, становлять приблизно 24% витрат.

Військовий бюджет

Військовий бюджет затверджується і виконується під наглядом Комітету військового бюджету, і формується здебільшого з асигнувань, що виділяються міністерствами оборони.

Цей бюджет охоплює поточні витрати і витрати на утримання, а також капітальні витрати міжнародної військової структури. Військовий бюджет не включає кошти на утримання особового складу військ, оскільки, ці витрати покриваються відповідними країнами.

Програма інвестицій у безпеку

Програма інвестицій в безпеку НАТО виконується під наглядом Комітету з питань інфраструктури. Бюджет Програми використовується для фінансування об'єктів і обладнання, необхідних для забезпечення функціонування:

- двох Верховних командувань НАТО;
- аеродромів, трубопроводів і місць зберігання пального, гаваней,
- інформаційно-комунікаційні систем;
- радіолокаційного та навігаційного устаткування
- військових штабів.

Програма набула нового виміру співробітництва в контексті «Партнерства заради миру» і нині передбачає можливість використання ресурсів НАТО Західноєвропейським Союзом.

2. Управління ресурсами

За управління всіма військовими ресурсами відповідає Головне управління ресурсами. Це управління рекомендує необхідний обсяг фінансів та кількість особового складу на наступний рік; дає заплановані показники на наступні 4 роки; готує щорічний звіт, який дає можливість контролювати адекватність розподілу ресурсів відповідно та переглядати залучення спільних військових ресурсів.

Ресурси, що є в розпорядженні військових командувачів НАТО або, які необхідно їм надати для виконання певних завдань, визначають за до-

помогою системи «Пакетів наявних ресурсів». Це основний інструмент оцінки спільних допоміжних фондів (як капітальних інвестицій, так і періодичних оперативних та експлуатаційних витрат), а також кількості цивільного і військового особового складу, необхідного для виконання конкретного завдання.

3. Підготовка бюджету

Бюджет є щорічним і збігається з календарним роком. Він готується під керівництвом голови відповідної установи НАТО, переглядається і пропонується для затвердження членами фінансового комітету, що складається з представників відповідних країн, а затверджується для виконання Північноатлантичною радою.

Після затвердження бюджету голова відповідної установи НАТО отримує повноваження для його виконання шляхом прийняття зобов'язань щодо витрат чи витрати коштів на санкціоновані потреби. Повноваження голови установи є обмеженими згідно з Фінансовими правилами, які передбачають, наприклад, укладання контрактів на постачання товарів або послуг на основі результатів обмежених або загальних міжнародних конкурсів, або переміщення коштів з метою коригування завищених чи занижених кошторисів, що визначають обсяги фінансування.

У випадках відсутності консенсусу до початку фінансового року бюджет не затверджується, а заходи фінансуються під наглядом фінансового комітету за рахунок тимчасово виділених коштів, обмежених рівнем фінансування, який було передбачено затвердженим бюджетом попереднього року. Цей режим може застосовуватись впродовж 6 місяців, після чого Рада має прийняти рішення щодо затвердження бюджету або продовження терміну тимчасового фінансування. Хоча, такий засіб рідко застосовується, він посилює принцип колективного міжурядового контролю над витратами, який передбачається вимогою щодо одностайного затвердження бюджету всіма відповідними державами.

4. Фінансовий контроль

Остаточну відповідальність за правильну підготовку і виконання бюджету певної установи НАТО несе керівник цього органу, але Фінансовий контролер надає йому суттєву адміністративну допомогу.

Кожен Фінансовий контролер може звернутися до фінансового комітету у разі затятої незгоди з керівником установи щодо передбачуваної фінансової операції. Фінансовий контролер має перевіряти дотримання правил виконання бюджету, застосування будь-яких контрольних заходів,

затверджених фінансовим комітетом, виконання Фінансових правил та пов'язаних з ними вимог і процедур. В межах внутрішнього аудиту він також має право впроваджувати такі додаткові процедури і правила контролю, які вважає доцільними для забезпечення звітності.

Головним завданням Фінансового контролера є забезпечення вчасного надходження від держав-членів тих коштів, які потрібні для виконання бюджету в такому обсязі, який відповідає узгодженим внескам і дозволяє уникнути накопичення надмірної кількості готівки в міжнародній скарбниці. Контролер щорічно укладає звіт про результати своєї роботи і передає його для перевірки Міжнародній раді аудиторів.

Міжнародна рада аудиторів складається з представників національних аудиторських установ.

✦ **Повноваження ради аудиторів передбачають проведення не тільки фінансових перевірок, але й аудиту функціонування.**

5. Аналіз витрат на оборону країн НАТО

Зміни витрат з часом

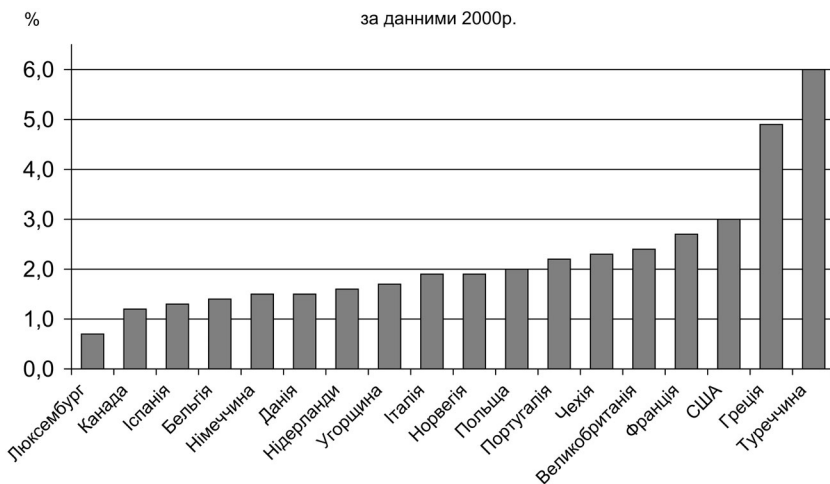
Якщо у абсолютних цифрах витрати на оборону у деяких країн з часом збільшилися, то як у % ВВП ці видатки по всіх країнах НАТО за кілька років зменшилися (Див Табл. 1). Наприклад Бельгія у 1980р. витратила 115 тис. франків (3.2% ВВП), а у 2000 році – 140 тис. франків (1.4% ВВП).

Оборонні витрати на людину

В абсолютних цифрах: найбільші у США (968\$ на людину), найменші – у Польщі (85\$ США).

У відносних цифрах (Див Табл. 2): найбільші – у Греції та Турції (0,05% від ВВП на людину, що витрачається на оборону), найменші – в Канаді, Люксембурзі, Іспанії, Бельгії, Німеччині та Данії (приблизно 0,01%).

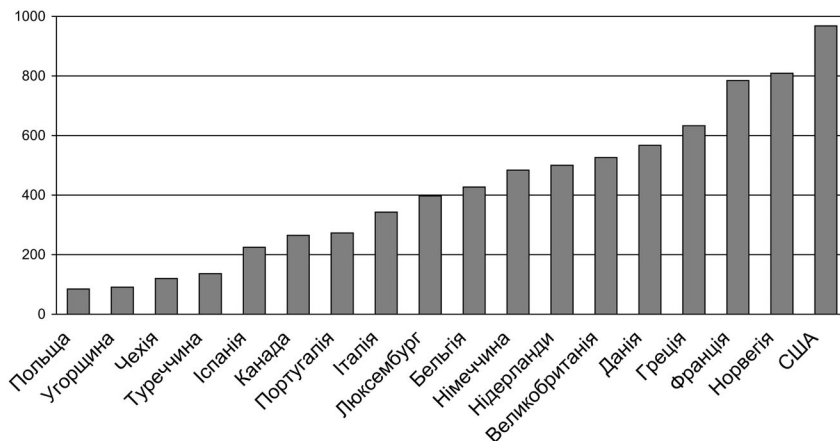
Оборонні витрати країн як % ВВП

Оборонні витрати на людину

\$USA, 2000р.

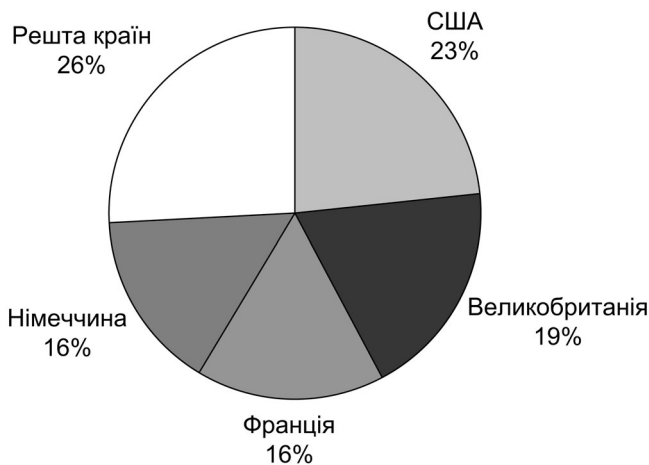
(в цінах та за курсами 1995 р.)

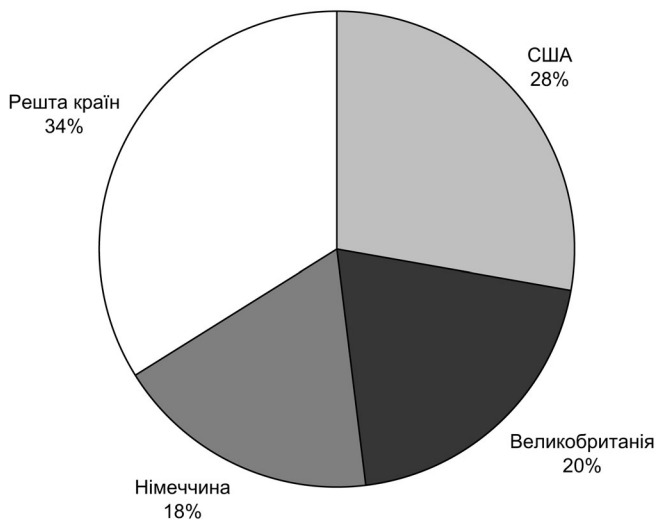
Розподіл внесків між країнами

Як бачимо, внески США до бюджету НАТО набагато перевищують внески інших країн, а в деяких випадках – усіх країн Європи разом взятих.

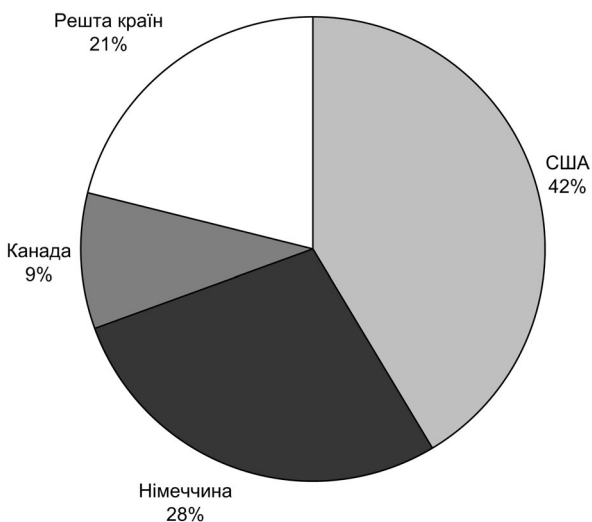
Цивільний бюджет (1998р.)

Військовий бюджет
(штаби, агенства та програми, 1998р.)

Військовий бюджет
(Підрозділ раннього повітряного попередження і управління, 1998р.)

Таблиця 1. Оборонні видатки країн-членів НАТО

(в цінах за курсом обміну 2000 року)

	оборонні видатки		
	1980	1995	2000
Бельгія	3,2%	1,5%	1,4%
Чехія	—	—	2,3%
Данія	2,4%	1,7%	1,5%
Франція	4,0%	2,9%	2,7%
Німеччина	3,3%	1,6%	1,5%
Греція	5,3%	4,6%	4,9%
Угорщина	—	—	1,7%
Італія	2,1%	1,9%	1,9%
Люксембург	1,0%	0,8%	0,7%
Нідерланди	3,0%	1,8%	1,6%
Норвегія	2,7%	2,2%	1,9%
Польща	—	—	2,0%
Португалія	2,9%	2,3%	2,2%
Іспанія	2,3%	1,4%	1,3%
Туреччина	4,0%	4,4%	6%
Великобританія	5,2%	2,8%	2,4%
Загалом Європа (млн. \$USA)	111 981	184 352	164 559
Канада	2,0%	1,4%	1,2%
США (млн. \$)	5,6% (138 191)	3,3% (278 856)	3 3% (296 373)
Загалом Півн. Америка (млн. \$USA)	143 141	287 933	304 441
Загалом НАТО (млн. \$USA)	255 122	472 284	468 999

Таблиця 2. Видатки оборони на душу населення

(за цінами та за курсом 1995 року)

	оборонні видатки на душу населення від		
	1980	1995	2000
Бельгія	619 - 0,03%	438 - 0,02%	427 - 0,01%
Чехія	—	—	120 - 0,02%
Данія	613 - 0,02%	596 - 0,02%	567 - 0,01%
Франція	821 - 0,04%	822 - 0,03%	785 - 0,03%
Німеччина	859 - 0,03%	504 - 0,02%	484 - 0,01%
Греція	452 - 0,05%	484 - 0,04%	633 - 0,05
Угорщина	—	—	91 - 0,02%
Італія	324 - 0,02%	338 - 0,02%	343 - 0,02%
Люксембург	240 - 0,01%	345 - 0,01%	397 - 0,01%
Нідерланди	581 - 0,03%	518 - 0,02%	500 - 0,02%
Норвегія	699 - 0,03%	805 - 0,02%	809 - 0,02%
Польща	—	—	85 - 0,02%
Португалія	217 - 0,03%	269 - 0,03%	273 - 0,02%
Іспанія	241 - 0,02%	221 - 0,01%	225 - 0,01%
Туреччина	83 - 0,04%	107 - 0,04%	136 - 0,05%
Великобританія	778 - 0,06%	577 - 0,06%	526 - 0,02%
Загалом Європа	547	447	394
Канада	306 - 0,02%	309 - 0,02%	265 - 0,01%
США	1144 - 0,05%	1061 - 0,04%	968 - 0,03%
Загалом Півн.Америка	1062	986	897
Загалом НАТО	758	670	589

Х. Ядерна політика

За часів холодної війни ядерні сили НАТО були головним чинником стратегії гнучкого реагування Альянсу. Ядерна зброя була інтегрована в загальну структуру сил НАТО і Альянс мав відповідні плани негайного використання цієї зброї у разі необхідності.

Стратегія Альянсу і зараз спрямована на запобігання війні, але можливість ядерної ескалації не є її домінуючим чинником. Хоча ядерні сили відіграють, як і раніше, суттєву роль — звичайні озброєння не є достатніми для гарантії безпеки, а наявність ядерних сил позбавляє сенсу і робить несприйнятним ризик розв'язання агресії проти держав НАТО.

✦ **НАТО декларує, що ядерні сили вже не спрямовані проти певної держави або проти конкретної загрози, а використовуються для збереження миру та унеможливають використання сили для здійснення тиску на будь-яку країну, виникнення потреби у використанні ядерної зброї вважаються малоймовірними.**

Після закінчення холодної війни Альянс багато зробив для приведення своєї політики до сучасних реалій.

В 1991 році Альянс прийняв рішення про скорочення ядерної зброї субстратегічних сил в Європі на 80% порівняно з рівнем періоду холодної війни. В результаті всі субстратегічні сили наземного базування (ядерна артилерія, ракети класу земля — земля та земля — повітря) були ліквідовані разом з усією субстратегічною зброєю надводного транспортування. Всі боеголовки, призначені для цих субстратегічних сил, були повністю виведені з активних ресурсів НАТО. Більшість цих боеголовок уже демонтовано, решту буде ліквідовано у найближчому майбутньому.

З усього арсеналу ядерних сил наземного базування НАТО в Європі зараз залишились тільки бомби для літаків подвійного призначення. Запаси цієї зброї також були значно скорочені, як і кількість місць її складування, де наявний резерв зберігається в умовах посиленої безпеки. Держави Альянсу погодились, що таких субстратегічних сил достатньо для досягнення цілей НАТО в сучасних умовах і в близькому майбутньому.

Було офіційно проголошено, держави НАТО не мають намірів, планів або підстав для розташування ядерної зброї на території нових членів Альянсу.

✦ **У формуванні спільної ядерної політики беруть участь як країни НАТО, які мають ядерну зброю, так і ті що її не мають.**

ХІ. Умови, за яких країна може отримати членство у НАТО

На саміті НАТО у Вашингтоні 1999 р. було оприлюднено «План отримання членства в НАТО» (ПОЧ), який покликаний допомогти країнам претендентам добитися відповідності стандартам НАТО та підготуватися до можливого в майбутньому членства.

Цей план окреслює напрямки, згідно з якими повинні рухатися країни-претенденти, аби серйозно постало питання про можливість їх членства у НАТО. Відкрито говориться, що дотримування ПОЧ не є гарантією вступу до НАТО.

- ✦ **Не існує єдиної формальної процедури, за якої гарантовано місце під сонцем. Бажання країни приєднатися до НАТО, а також відповідність її певним критеріям є необхідними, але не достатніми умовами вступу до НАТО.**

Згідно зі ст.10 Північноатлантичного договору 1949р. «Сторони можуть, за одностайної згоди, запросити будь-яку іншу європейську державу, яка спроможна втілювати в життя принципи цього Договору і робити свій внесок у безпеку, приєднатись до цього договору».

- ✦ **Приєднання до НАТО конкретної країни відбудеться, перш за все, за умови, що такий крок буде відповідати економічним, політичним, воєнним та іншим інтересам країн-членів НАТО. Такий інтерес має бути стратегічним, тому що процес приєднання досить тривалий. За сприятливої ситуації процес приєднання країни до НАТО триватиме декілька років.**

ПОЧ складається з декілька розділів і охоплює політичні, економічні, військові, правові питання, також питання ресурсів і безпеки. Резюмуючи зміст ПОЧ можна сказати про наступне.

Перш за все країни претенденти повинні відповідати базовим принципам, серед яких демократія, свобода особи, верховенство закону, права людини, економічна свобода, соціальна справедливість та відповідальність за охорону довкілля.

До того як вступити у НАТО, держави, які втягнуті в міжетнічні конфлікти та зовнішні територіальні суперечки, претензії стосовно невоз'єднаних земель та спірні питання внутрішньої юрисдикції повинні розв'язати

ти такі конфлікти в мирний спосіб відповідно до принципів ОБСЄ. Взагалі, країни претенденти повинні намагатися вирішувати мирним шляхом міжнародні суперечки, утримуватися від загрози застосування сили чи, власне, її застосування.

В країні має бути встановлено належний демократичний та цивільний контроль над своїми збройними силами.

Процес підготовки до вступу включає в себе тривалі багаторівневі консультації з інституціями НАТО, чисельні узгоджувальні процедури, обмін інформацією, контроль за економічними, військовими показниками країни претендента, активну участь претендента у натівських програмах (перш за все у РЄАП та «Партнерство заради миру»), створення додаткових національних інституцій.

В процесі підготовки до вступу країна-претендент проводить низку заходів, пов'язаних з пристосуванням власних збройних сил та систем безпеки до стандартів НАТО: протиповітряної оборони; військової інфраструктури, військового планування, зв'язку та інформаційних систем; механізмів отримання, збереження засекреченої інформації та користування нею і таке інше.

Країна претендент має проаналізувати своє внутрішнє законодавство щодо його сумісності з нормативними положеннями НАТО, максимально привести його до такої сумісності. Це дозволить країні при вступі до НАТО ратифікувати відповідні нормативні документи, серед яких: Північноатлантичний договір; Угода про статус збройних сил НАТО; Протокол про статус Міжнародного військового штабу, і таке інше; технічні угоди (Угода між сторонами Північноатлантичного договору щодо захисту інформації, Угода НАТО про передачу технічної інформації в цілях оборони, інше).

- ✦ **Слід розуміти, що при приєднанні до НАТО, країна не тільки долучається до певних вигод та переваг, але і розділяє з іншими членами НАТО ризики, обов'язки, витрати, пов'язані з колективними діями, відповідальність за наслідки таких дій, приєднується до натівської спільної політики, ідеології та практики вирішення проблем.**

XII. Інші системи безпеки та НАТО

1. ООН

В Північноатлантичному Договорі чітко зазначається, що Статут ООН є рамковим документом, в межах якого діє Альянс.

Відповідно до ст. 1 Північноатлантичного Договору країни беруть зобов'язання врегульовувати міжнародні спори мирними засобами згідно з цілями Статуту і утримуватись від погрози силою чи застосування сили будь-яким способом, який не є сумісним з цілями ООН.

Ст. 5 Договору містить безпосереднє посилання на ст. 51* Статуту ООН і закріплює право країн-членів Альянсу вдаватися до індивідуальних чи колективних дій, які вони вважають необхідними для самозахисту, включаючи використання збройних сил. Альянс зобов'язується припинити застосування збройних сил для відновлення та підтримки безпеки в Північноатлантичному регіоні, якщо Рада Безпеки ООН вживе необхідних заходів для відновлення та підтримки міжнародного миру й безпеки.

**Примітка: Ст. 51 Статуту ООН гарантує усім країнам — членам організації невід'ємне право на індивідуальну або колективну самооборону. Вона санкціонує дії, до яких вони можуть вдаватися для використання цього права, аж доки Рада Безпеки ООН вживе необхідних заходів для збереження міжнародного миру й безпеки. Крім того, у статті передбачено, що дії країн-членів, відповідно до її положень, негайно доводяться до відома Ради Безпеки ООН і ніяким чином не впливають на повноваження та зобов'язання Ради Безпеки вживати заходів, які вона вважає доцільними для збереження або відновлення міжнародного миру й безпеки.*

Ще одне посилання на Статут ООН міститься в ст. 7 Північноатлантичного договору, яка звертає увагу країн, що його підписали, на їх права та обов'язки відповідно до Статуту, і підтверджує першочергову відповідальність Ради Безпеки ООН за збереження миру й безпеки.

Як ми бачимо, формальний зв'язок між НАТО та ООН було закладено ще у 1949 р. установчими документами, але на практиці контакти між інституціями ООН та Альянсу до початку 90-х були надзвичайно обмеженими. Після 1992 р. такі контакти набули наголосу у контексті виконання резолюцій ООН щодо Югославії, а на початку 1998 року, щодо Іраку, та були більш ніж тісними.

2. ОБСЄ

Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), що раніше, була започаткована як політичний консультативний орган, до якого

увійшли країни Європи, Центральної Азії та Північної Америки, набула статусу міжнародної у 1995 році.

Як єдиний форум, що об'єднує усі країни Європи, а також Канаду та США, ОБСЄ є ключовим компонентом європейської архітектури безпеки. Вона являє собою комплексну основу для співпраці в галузях прав людини, фундаментальних свобод, демократії, верховенства права, економіки та безпеки.

✦ Ухваливши концепцію «взаємопідсилюючих інституцій» у 1991 р., країни НАТО зобов'язалися працювати над створенням нової Європейської архітектури безпеки, в якій НАТО, ОБСЄ, Європейське співтовариство, ЗЄС та Рада Європи будуть доповнювати одна одну.

Практикою у розвитку співпраці між ОБСЄ і взаємопідсилюючими інституціями, мають бути регулярні контакти та зустрічі для забезпечення діалогу, більшої прозорості та практичного співробітництва. Ця робота включає також призначення офіцерів зв'язку або створення контактних пунктів, перехресне представництво на відповідних зустрічах та інші контакти, що дозволять краще познайомитись з потенціалом кожної з цих організацій щодо попередження конфліктів.

✦ У 1997 р. країни НАТО визнали ОБСЄ як організацію європейської безпеки, що має найширше представництво.

Прикладом надання допомоги ОБСЄ з боку НАТО може бути співпраця у Боснії і Герцеговині: участь НАТО у підготовці до виборів 1996 року, матеріально-технічна підтримка та підтримка безпеки під час їх проведення; планування і проведення муніципальних виборів; інформаційна та матеріально-технічна підтримка при здійсненні контролю над озброєннями, транспортування важкої зброї до місць знищення тощо.

3. Європейський союз

Європейський Союз (ЄС) було створено на основі договору, підписаного у 1957 р. Бельгією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Німеччиною та Францією. Згодом приєдналися Данія, Ірландія, Великобританія, Греція, Іспанія, Португалія, Австрія, Фінляндія та Швеція. Переговори про приєднання до ЄС успішно завершила Норвегія, проте, під час референдуму у 1994 р. 52,5% норвежців із тих, що взяли у ньому участь, прого-

лосували проти членства в ЄС. Заяви про членство в ЄС були подані Туреччиною, Кіпром та країнами Центральної Європи, що є асоційованими членами (див. Табл. 3).

На засіданні Європейської ради у 1991 р. глави держав і урядів Європейського співтовариства уклали угоду про політичний союз і угоду про економічний та монетарний союз, які разом складають Договір про ЄС. Головним досягненням ЄС до договору 1991 р. було створення у 1986 р. Єдиного європейського ринку. Його метою є забезпечення свободи пересування товарів, послуг, капіталу та людей в межах території держав-членів ЄС.

На сьогодні, як відомо, країни ЄС мають прозорі кордони, об'єднані ринки, єдину валюту, спільну зовнішню політику, розбудовується спільна система безпеки, в якій НАТО відведено ключову роль.

- ✦ **В країнах ЄС обговорюється ідея створення суто європейсько-го воєнного блоку, який чи то замінить НАТО, чи то буде існувати паралельно йому. Це питання дня завтрашнього, але такий розвиток подій слід враховувати вже сьогодні, вирішуючи питання щодо членства України у НАТО.**

Прийняття рішень у ЄС

Європейська рада визначає спільну стратегію, що втілюється ЄС у питаннях, які становлять спільний інтерес для країн-членів. Європейська рада реалізує її, зокрема, через спільну діяльність та вироблення спільних позицій.

- ✦ **Рішення у ЄС приймаються кваліфікованою більшістю. Проте, існує положення, згідно з яким країна-член може займати позицію «конструктивного утримання від голосування». Це відбувається у тих випадках, коли та чи інша країна не бажає брати участь у прийнятті рішення, але й не перешкоджає його прийняттю іншими державами.**

З іншого боку, якщо рішення торкається важливих аспектів національної політики певної країни, вона має вибір блокувати голосування кваліфікованою більшістю, залишаючи за іншими державами-членами можливість оскаржити таку свою дію перед Європейською радою.

Цілі та принципи ЄС

Ключовою внутрішньою метою ЄС є сприяння економічному та соціальному прогресу, головним чином, через створення зони без внутрішніх

кордонів, підтримку економічної та соціальної цілісності, заснування економічного і монетарного союзу, введення єдиної валюти.

Основною зовнішньою метою політики ЄС є ствердження його ідентичності на міжнародній арені, передусім через спільну зовнішню політику та політику безпеки, зокрема через розробку спільної оборонної політики. Основоположними принципами, якими керується ЄС, є повага до національної самобутності, демократії та фундаментальних прав людини.

Європейський Союз базується на трьох «опорах»:

1. Європейське співтовариство;

Становить правову основу для формування політики спільного ринку, міжнародної торгівлі, сприяння розвитку, монетарної політики, сільського господарства, рибальства, навколишнього середовища, регіонального розвитку, енергетики і т.д.

2. Спільна зовнішня політика та політика безпеки;

Процедури ухвалення ЄС рішень у галузі зовнішньої політики та політики безпеки, головним чином, мають міжурядовий характер. Головні напрями політики у цих галузях визначає Європейська рада. ЄС запровадив призначення спеціальних посланців з особливих питань як дипломатичних представників Союзу. Зокрема, призначення спеціального дипломатичного представника ЄС було здійснено у Боснії, в Африканському регіоні Великих Озер та на Близькому Сході.

3. Юстиція і внутрішні справи;

Включає співпрацю між країнами ЄС в таких галузях, як громадянське та кримінальне право, політика іміграції та надання притулку, прикордонний контроль, боротьба з торгівлею наркотиками, співпраця та обмін інформацією між поліціями.

Вплив ЄС на світ

Роль ЄС в міжнародних відносинах виходить далеко за межі позицій та дій щодо Спільної зовнішньої політики та політики безпеки. ЄС — це ще й найбільший суб'єкт світової торгівлі. Він також є найбільшим фінансовим донором для країн, що розвиваються та одним з найбільших — для Середнього Сходу.

Крім того, ЄС надає найбільше коштів для фінансування міжнародних зусиль, спрямованих на створення умов для тривалого миру в колишній Югославії. Багато інших галузей політики, яку проводить ЄС, такі як сільське господарство та рибальство, також мають важливий зовнішній вимір. Роль ЄС у зовнішніх стосунках ще більше посилилася після створення Європейського економічного і монетарного союзу та введення єдиної валюти.

Однією з найвпливовіших країн світу є США. ЄС підтримує постійний діалог з політичних і економічних проблем, що стосуються спільних інтересів, та прямі переговори з питань торгівлі та інвестицій у контексті Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ) та Плану дій ЄС – США.

Від початку конфлікту в колишній Югославії ЄС відіграє важливу роль у спробах відновити мир у цьому регіоні та надавати гуманітарну допомогу населенню, постраждалому від воєнного конфлікту.

Інституціональна структура ЄС

Включає 5 головних інституцій:

1. Європейська Комісія;

Відповідає за розробку нових законодавчих актів співтовариства, виступає із законодавчими та політичними ініціативами, а також здійснює контроль за дотриманням законодавства. Крім того, вона виступає у ролі охоронця права Європейського співтовариства і може передавати справи на розгляд Європейському Суду. Комісія є виконавчим органом Союзу і складається з 20 комісарів, призначених державами-членами для роботи в Комісії впродовж 5 років.

2. Рада міністрів;

Розглядає пропозиції, подані Комісією, і є головним керівним органом Союзу. До її складу входять міністри урядів держав-членів ЄС. Засідання на рівні міністрів готуються постійними представниками держав-членів;

3. Європейський парламент;

Нині налічує 626 депутатів. Раніше призначалися законодавчими органами країн-членів з числа депутатів цих органів. Перші прямі вибори до Європейського парламенту відбулися у 1979 р.

Головні повноваження Європейського парламенту поділяються на три категорії:

- Законодавчі повноваження. У поширеній формі нині дають право парламенту доповнювати та приймати законопроекти, запропоновані Комісією.
- Бюджетні повноваження. Кожного року Європейський парламент приймає бюджет ЄС.
- Нагляд за роботою виконавчої влади ЄС шляхом призначення президента та членів Комісії. Європейський парламент має право розпускати Комісію. Громадяни держав ЄС мають право звертатися до Парламенту з клопотаннями. Для розслідування скарг громадян про адміністративні порушення призначено уповноваженого — «омбудсмана».

4. Суд ЄС;

Найвища інстанція з питань «права Співтовариства». Судді, які входять до його складу (по одному від кожної країни) вирішують спори, що виникають у зв'язку з тлумаченням та застосуванням законів Співтовариства, і мають повноваження скасовувати рішення, які визнаються такими, що суперечать установчим договорам Співтовариства. Рішення суддів є обов'язковими для виконання Комісією, національними урядами, юридичними та фізичними особами;

5. Палата аудиторів;

Цей орган контролює фінансову діяльність ЄС, наглядає за тим, щоб кошти використовувались за призначенням, і виявляє випадки шахрайства.

4. Західноєвропейський союз

Західноєвропейський Союз (ЗЄС) існує з 1954 року, має свою Раду та Секретаріат у Брюсселі та розташовану в Парижі Парламентську асамблею.

ЗЄС не має власних регулярних збройних сил чи командних структур. Для виконання можливих завдань ЗЄС його члени та асоційовані члени можуть надавати свої військові контингенти та командні структури. Вони включають як національні, так і деякі багатонаціональні формування, такі, як*:

- Єврокорпус;
- Багатонаціональну дивізію «Центр»;
- Десантну групу Великобританії та Нідерландів;
- Єврофор та Євромарфор;
- Штаб першого корпусу Німеччина-Нідерланди;
- Іспано-італійську десантну групу.

*Примітка:

1. Єврокорпус: Бельгія, Франція, Німеччина, Люксембург, Іспанія.

2. Багатонаціональна дивізія «Центр» є складовою частиною Сил реагування, що надаються Головнокомандувачу ОЗС НАТО в Європі в межах інтегрованої військової структури НАТО.

3. Єврофор (сили швидкого розгортання) та Євромарфор (морські сили) включають підрозділи Франції, Італії, Португалії та Іспанії.

Країни-члени ЗЄС (див. Табл.3) зобов'язуються підтримувати заходи, здійснювані ОБСЄ та ООН з метою запобігання конфліктам і підтримки миру.

- ✦ **Країни НАТО, ЄС та ЗЄС домовилися здійснити поетапне перетворення ЗЄС на оборонний компонент Європейського Союзу. ЗЄС є європейською опорою Альянсу.**

З метою досягнення послідовності у діях ЄС, ЗЄС та НАТО запропонували країнам – членам Європейського Союзу приєднатися до ЗЄС або отримати статус спостерігачів, а іншим європейським країнам, що входять до НАТО, – стати асоційованими членами ЗЄС (див. Табл.3).

Статус у ЗЄС	Статус у інших блоках
Повноправних членів	країни, що водночас є членами НАТО та ЄС
Асоційованих членів	члени НАТО, але не члени ЄС
Спостерігачів	не є членами ЄС але є членами НАТО
Асоційованих партнерів	не є членами ні НАТО, ні ЄС

НАТО погодилась надавати свої колективні засоби для здійснення операцій ЗЄС європейськими членами Альянсу на виконання спільної зовнішньої політики і політики у галузі оборони.

Крім того, глави держав і урядів схвалили концепцію багатонаціональних об'єднаних оперативно-тактичних сил (БООТС) як засобу, що полегшить здійснення операцій у непередбачених ситуаціях. За концепцію слід створити відокремлюваний, але не окремий військовий потенціал, який НАТО чи ЗЄС можуть використовувати відповідно до європейських потреб та на зміцнення безпеки Альянсу.

Щоб посприяти обмінові секретною інформацією, НАТО і ЗЄС уклали Угоду про забезпечення секретності. Серед інших прикладів активізованої співпраці – доступ ЗЄС до інтегрованої системи зв'язку НАТО.

Щоб проілюструвати діяльність ЗЄС наведемо кілька прикладів.

Під час ірано-іракської війни у 1987 р. експерти ЗЄС зустрічалися для кординування спільних дій у Перській затоці для забезпечення свободи навігації по нафтових морських коридорах регіону, потім, для координації їхньої військової присутності у Перській затоці, у відповідь на здійснені у цьому регіоні напади на торговельні судна.

У 1992 р. ЗЄС надало військово-морські сили для здійснення в Адріатичному морі контролю за дотриманням резолюцій ООН щодо Югославії. У 1993 р. ЗЄС надали допомогу Болгарії, Румунії та Угорщині у їх зусиллях забезпечити дотримання ембарго ООН на Дунаї. На виконання цього рішення було здійснено операцію за участю цивільної поліції та митної служби.

Прикладом практичної співпраці з Росією є постачання супутникових фотознімків Росією супутниковому центру ЗЄС; з ЄС – спільне планування операцій з евакуації, підтримка миру в Африці та розмінування.

5. Рада Європи

Рада Європи була створена у 1949 р. «за для досягнення більшої єдності між її членами з метою забезпечення та втілення ідеалів та принципів, які є їхньою спільною спадщиною та сприяння економічному і соціальному прогресу».

✦ **Загальною метою Ради є підтримка основних принципів прав людини, плюралізму, демократії та верховенства права, а також підвищення якості життя усіх громадян Європи.**

До Ради Європи входять більше 40 країн-членів (див. Табл.3). Деякі заходи Ради Європи відкриті і для країн, що не є її членами (статуси гостя та спостерігача).

Рада складається з:

- Комітету міністрів, у якому досягається згода щодо спільних дій урядів;
- Парламентської Асамблеї (286 членів). Робить пропозиції щодо нової діяльності і загалом функціонує як парламентський форум.

Рада Європи уклала близько 165 міжурядових конвенцій та угод, серед яких основними є: Конвенція про захист прав людини та основних свобод; Європейська культурна конвенція; Європейська соціальна хартія. Рада Європи намагається втілювати свій план дій через співпрацю з європейськими та іншими міжнародними організаціями, зокрема з ЄС і ОБСЄ.

Таблиця 3. Зведені данні, щодо участі країн
у Раді Європи, НАТО, ЄС, ЗС та ОБСЄ

Країна	НАТО	Рада Європи	ЄС	ЗС	ОБСЄ
Бельгія	+	+	+	+	+
Великобританія	+	+	+	+	+
Греція	+	+	+	+	+
Данія	+	+	+	observer	+
Ісландія	+	+		ass-memb	+
Іспанія	+	+	+	+	+
Італія	+	+	+	+	+
Канада	+	observer			+
Люксембург	+	+	+	+	+
Нідерланди	+	+	+	+	+
Німеччина	+	+	+	+	+
Норвегія	+	+		ass-memb	+
Польща	+	+	ass-memb	ass-memb	+
Португалія	+	+	+	+	+
США	+	observer			+
Туреччина	+	+		ass-memb	+
Угорщина	+	+	ass-memb	ass-memb	+
Франція	+	+	+	+	+
Чехія	+	+	ass-memb	ass-memb	+
Австрія		+	+	observer	+
Азербайджан		+			+
Албанія		+			+
Андорра		+			+
Білорусь					+
Болгарія		+	ass-memb	ass-parther	+
Боснія-Герцеговина		guest			+
Вірменія		+			+
Ватикан		observer			+
Грузія		+			+
Естонія		+	ass-memb	ass-parther	+
Ізраїль		observer			
Ірландія		+	+	ass-parther	+
Кіпр		+			+
Казахстан					+
Киргизстан					+

Ліхтенштейн		+			+
Латвія		+	ass-memb	ass-parther	+
Литва		+	ass-memb	ass-parther	+
Македонія		+			+
Мальта		+			+
Мексика		observer			
Молдова		+			+
Монако					+
Росія		+			+
Румунія		+	ass-memb	ass-parther	+
Сан-Маріно		+			+
Словаччина		+	ass-memb	ass-parther	+
Словенія		+	ass-memb	ass-parther	+
Таджикістан					+
Туркменістан					+
Узбекистан					+
Україна		+			+
Фінляндія		+	+	observer	+
Хорватія		+			+
Швейцарія		+			+
Швеція		+	+	observer	+
Югославія		guest			+
Японія		observer			

Примітка: + – повноправний член
observer – статус спостерігача
guest – статус гостя
ass-memb – асоційований член
ass-parther – асоційований партнер

Постскрипtum

Динаміка нинішнього часу не дає змоги дивитись на будь-які події у світі в режимі статичності.

Питання розширення НАТО та місце в цьому розширенні Росії та України, за час, коли готувалась до друку дана робота, набуло принципово нового розвитку.

Як пишуть російські інтернет видання «Россия вступила в НАТО» та й Україна на офіційному рівні несміло так, але сказала, що також має намір подати офіційну заявку на вступ до цієї організації.

Здається зовсім недавно, а це було в квітні 1996 року, мені довелося бути з групою народних депутатів України в США. Ми відвідували комітет з державної безпеки сенату США. Тоді, в цьому комітеті, відбулась цікава зустріч з його головою та співробітниками апарату.

Аби загострити розмову, я задав таке питання: «Як прореагує США на заявку України про своє бажання стати членом НАТО».

Після мого запитання, багато хто з депутатів накинулись на мене, мало як не на провокатора з аргументами, що цього ніколи не дозволить Росія.

Проте, старий сенатор іронічно посміхнувшись сказав приблизно так: «А ви подайте таку заявку і тоді побачите. Америка незалежна країна. Але й Україна незалежна країна і ми будемо розглядати це питання з Україною, а не з Росією.»

Протягом усіх останніх років після розпаду СРСР, Росія, яка ототожнює себе правонаступником СРСР, завжди розумілась як антипод НАТО, її риторика та дії виглядали так само. На кожну ініціативу розширення НАТО з її боку йшли незадоволені коментарі.

Таким чином трималась і Україна. Особливо в часи внутрішньої дестабілізації української влади, пов'язаної з різними скандалами, український вектор «багатовекторної» зовнішньої політики обертався спиною до США і НАТО, або через деякий час знову повертатись до питання про зближення з НАТО.

Проте, головний постулат, що «нас там (в НАТО, ЄС) ніхто не чекає» залишався непорушним.

Цієї ж весни ситуація докорінним чином змінилась.

Як завжди завдяки Росії. 28 травня 2002 року було підписано Римський протокол між Росією та країнами НАТО. Утворено новий формат взаємовідносин Росія НАТО. З формату 19 + 1, він перетворився у формат 20, де всі учасники мають однакові права.

«Для России с ее геополитическим положением, углубление равноправного взаимодействия с НАТО – одно из реальных воплощений много-

векторного підходу, ktorому нет альтернативи» так заявив Президент Росії Путін на самміті, що передував підписанню Римського протоколу.

Після такого російського прориву різко змінилась ситуація в українській риторичі стосовно НАТО. Рада Національної безпеки та оборони на своєму засіданні, розглянувши питання щодо можливості вступу України до НАТО, рекомендувала прискорити усі необхідні дії органів державної влади України з кінцевою метою повноцінного членства в НАТО.

Саркастично на це прореагували лише російські видання, проте, найвищі російські посадовці, у тому числі президент Путін, віднесли до такого рішення РНБО дуже стримано і толерантно.

Напевне, дійсно, ситуація змінюється дуже швидко. І тепер не Україна є локомотивом вступу в НАТО на СНГвському просторі, а Росія.

Єдине, що сьогодні може стати на шляху України до НАТО, це наявність в Севастополі російської військової бази, якщо Росія не буде офіційно вступати в НАТО, а обмежиться нинішньою роллю рівноправного партнера двадцятки.

А що ж пересічні українці?

Центр Разумкова, що нещодавно провів чергове соціологічне дослідження ставлення українців до членства в НАТО, вперше зафіксував перевагу прихильників членства України в НАТО над категоричними противниками.

Звичайно, досить складно швидко переконати більшість громадян України, які народились і виросли в СРСР, де НАТО був головним ворогом і головною причиною чи не всіх негараздів Радянського Союзу, та які всмоктали неприязнь до цього блоку «з молоком матері», що Північноатлантичний альянс не ворог, а друг, і що ми можемо бути повноцінним членом цього блоку.

Потрібен час, потрібна об'єктивна інформація, потрібен доступ до ЗМІ усіх точок зору щодо цієї теми.

Чи матиме рішення РНБО своє продовження у найближчому майбутньому і яким буде це продовження - побачимо. З практики української політики можна лише стверджувати: якщо Росія не змінить найближчим часом своєї інтеграційної стратегії до НАТО, то й Україна буде робити реальні кроки до набуття членства в Альянсі.

Шкода, що ми досить часто спізнюємося й орієнтуємося на сусіда. Так сталося з Європейським співтовариством. Доки ми вирішували чекати нас в Європі чи ні, на найближчу перспективу ворота в Європу для нас фактично зачинились, але наші сусіди, не багатші та не більш демократичніші за нас, встигли вскочити на підніжку спільного європейського потягу.

Чи не станеться так і з НАТО?

Додатки

Додаток1. Північноатлантичний Договір (Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 р.)

Сторони цього Договору, підтверджуючи свою відданість цілям і принципам Статуту ООН і своє прагнення жити у мирі з усіма народами та урядами, сповнені рішучості захистити свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості, верховенства права, прагнучи сприяти стабільності та добробуту в Північноатлантичному регіоні, вирішивши об'єднати свої зусилля для здійснення колективної оборони та підтримання миру і безпеки, уклали між собою такий Північноатлантичний договір:

Стаття 1

Сторони зобов'язуються, як це визначено у Статуті Організації Об'єднаних Націй, вирішувати всі міжнародні конфлікти, учасниками яких вони можуть стати, мирними засобами і таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість, а також утримуватись у своїх міжнародних відносинах від погроз силою чи застосування сили у будь-який спосіб, несумісний з цілями ООН.

Стаття 2

Сторони сприятимуть подальшому розвитку мирних і дружніх міжнародних відносин, зміцнюючи свої незалежні інституції, домагаючись кращого розуміння принципів, на яких ці інституції засновані, та створюючи умови для забезпечення стабільності і добробуту. Вони намагатимуться усувати конфлікти у своїй зовнішній економічній політиці та сприятимуть економічному співробітництву між окремими або між усіма учасниками Договору.

Стаття 3

Для забезпечення ефективнішої реалізації цілей цього Договору Сторони, діючи окремо чи колективно, шляхом постійного і ефективного вдосконалення власних можливостей та взаємодопомоги, підтримуватимуть і розвиватимуть свою індивідуальну та колективну здатність протистояти збройному нападу.

Стаття 4

Сторони консультуватимуться між собою кожного разу, коли, на думку якоїсь із них, виникне загроза територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці будь-якої із сторін.

Стаття 5

Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх; і, відповідно, вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтверджене ст.51 Статуту ООН, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні. Про кожний такий збройний напад і про всі заходи, вжиті у зв'язку з ним, буде негайно повідомлено Раді Безпеки ООН. Такі заходи будуть припинені після того, як Рада Безпеки вживе заходів, необхідних для відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки.

Стаття 6¹

При застосуванні ст.5 збройним нападом на одну або більше Сторін слід вважати збройний напад, здійснений:

- на територію будь-якої із Сторін у Європі чи у Північній Америці, на алжирські департаменти Франції², на територію Туреччини чи на острови під юрисдикцією будь-якої із Сторін, розташовані в зоні Північної Атлантики на північ від Тропіка Рака.
- на збройні сили, кораблі чи літальні апарати будь-якої із Сторін, які перебувають в межах цих територій або в якомусь іншому регіоні Європи, де на момент набуття цим Договором чинності були розміщені окупаційні війська будь-якої із Сторін, а також у Середземному морі чи в зоні Північної Атлантики на північ від Тропіка Рака.

Стаття 7

Цей Договір не зачіпає і не повинен тлумачитися як такий, що будь-яким чином зачіпає права і обов'язки Сторін, які впливають для них як держав-членів із Статуту ООН, чи головну відповідальність Ради Безпеки ООН за підтримку міжнародного миру й безпеки.

Стаття 8

Кожна сторона заявляє, що жодна з чинних міжнародних угод між нею та будь-якою іншою із Сторін чи будь-якою третьою державою не суперечить положенням цього Договору, і зобов'язується не укладати жодних міжнародних угод, що суперечать цьому Договору.

Стаття 9

Цим Договором Сторони засновують Раду, в якій кожна з них буде представлена для розгляду питань, пов'язаних з виконанням цього Договору. Рада буде організована таким чином, щоб її можна було скликати швидко і в будь-який час. Рада створить такі допоміжні органи, в яких вона може мати потребу; зокрема, вона негайно створить Комітет оборони, який рекомендуватиме засоби для виконання ст.3 і 5.

Стаття 10

Сторони можуть за одностайною згодою запросити приєднатися до цього Договору будь-яку іншу європейську державу, здатну втілювати у життя принципи цього Договору і сприяти безпеці у Північноатлантичному регіоні. Будь-яка запрошена таким чином держава може стати Стороною у цьому Договорі шляхом передачі свого документа про приєднання на збереження урядові Сполучених Штатів Америки. Уряд США повідомить кожную із Сторін про депонування у нього кожного такого документа про приєднання.

Стаття 11

Цей Договір повинен бути ратифікованим, а його умови виконуватись усіма Сторонами згідно з їхніми відповідними конституційними процедурами. Ратифікаційні грамоти у найкоротший термін мають бути передані на депонування уряду США, який повідомить усі інші Сторони, що підписали цей Договір, про кожне депонування. Договір набуде чинності для тих держав, які його ратифікували, одразу після депонування ратифікаційних грамот більшості із Сторін, які його підписали, у тому числі ратифікаційних грамот Бельгії, Канади, Франції, Люксембургу, Нідерландів, Великобританії та США, а для інших держав він набуде чинності з дати депонування їхніх ратифікаційних грамот ³.

Стаття 12

Через десять років після набуття Договором чинності або в будь-який час пізніше цього терміну Сторони, якщо того вимагатиме будь-яка з них,

проведуть спільні консультації з метою перегляду цього Договору, враховуючи чинники, які на той момент впливатимуть на стан безпеки та миру в Північноатлантичному регіоні, у тому числі появу нових універсальних чи регіональних угод, укладених згідно зі Статутом ООН і спрямованих на підтримання міжнародного миру й безпеки.

Стаття 13

Через двадцять років після набуття Договором чинності будь-яка із Сторін має право припинити свою участь у ньому через рік після передачі повідомлення про денонсацію урядові США, який поінформує уряди інших Сторін про депонування кожного повідомлення про денонсацію.

Стаття 14

Цей Договір, тексти якого англійською та французькою мовами мають однакову силу, зберігатиметься в архіві уряду США. Його належним чином завірені копії будуть передані цим урядом урядам Договірних Сторін.

¹ Нова редакція з поправками, внесеними на основі ст. 2 Протоколу про приєднання до Північноатлантичного договору Греції та Туреччини.

² 16 січня 1963 р. Північноатлантична рада констатувала, що від 3 липня 1962 р. не застосовуються відповідні положення цього Договору, які стосуються колишніх французьких департаментів в Алжирі.

³ Договір набув чинності 24 серпня 1949 р. після депонування (передачі на зберігання) ратифікаційних документів усіх Сторін, що його підписали.

Додаток 2. Короткий перелік скорочень та словосполучень

CFE *Conventional Armed Forces in Europe (CFE Treaty of 1990)*

ЗЗСЄ Звичайні збройні сили в Європі (Договір 1990р.)

Великий договір з питань контролю над озброєнням, який є наріжним каменем європейської безпеки. Понад 58 тис. одиниць військової техніки було знищено в Європі країнами НАТО та членами колишнього Варшавського договору після підписання договору ЗЗСЄ у 1990 р.

CJTFs *Combined Joint Task Force*
БООТС Багатонаціональні об'єднані оперативно-тактичні сили

Ця концепція виникла в 1994 р. з метою забезпечення НАТО гнучким засобом реагування на виникаючі загрози безпеці, в тому числі в ході операцій з участю країн — не членів НАТО шляхом оперативного розгортання багатонаціональних сил з участю різних видів військ, підготованих для вирішення конкретних воєнних завдань, таких, як надання гуманітарної допомоги і підтримання миру. Концепція БООТС була реалізована на практиці під час миротворчих операцій на Балканах, які запроваджувались під проводом НАТО. БООТС проводять операції під керівництвом НАТО, Західноєвропейського союзу або Європейського союзу.

EADRCC *Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre*
ЄАЦКРК Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи

Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи був створений при штаб-квартирі НАТО за пропозицією Росії під егідою Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) в 1998р. Центр покликаний займатись координацією роботи з ліквідації наслідків великих стихійних лих і катастроф у країнах-членах РЄАП в співробітництві з Управлінням координації гуманітарних питань ООН. З моменту свого заснування ЄАЦКРК брав участь в ліквідації наслідків поведень в Західній Україні, Румунії та Угорщині, наданні допомоги Туреччині після землетрусу в 1999 р. Крім того, центр зіграв ключову роль в організації гуманітарної допомоги під час Косівської кризи.

EAPC

Euro-Atlantic Partnership Council

РЕАП

Рада євроатлантичного партнерства

Створена в 1997р. як наступниця Північноатлантичної ради співробітництва, РЕАП доповнює програму «Партнерство заради миру» (ПЗМ) та забезпечує універсальну базу для розширеного політичного виміру ПЗМ і тіснішого практичного співробітництва. Вона об'єднує представників країн-членів НАТО та країн-партнерів — усього 46 країни. У 1999 р. у Вашингтоні відбувся саміт РЕАП за участю глав держав та урядів країн, що входять до РЕАП.

ESDI

European Security and Defence Identity

ЄСБО

Європейська система безпеки й оборони

Метою розробки Європейської системи безпеки й оборони в рамках Альянсу є надання можливостей усім європейським країнам НАТО послідовніше та ефективніше робити свій внесок в НАТО, що є проявом їх спільної відповідальності, і зміцнювати трансатлантичне партнерство, водночас надаючи їм можливість діяти спільно в європейському контексті. ЄСБО є суттєвою часткою процесу адаптації структур Альянсу до нових умов.

KFOR

Kosovo Force

КФОР

Сили в Косовому

Відповідно до Резолюції Ради Безпеки ООН у 1999р. У Косовому під егідою ООН, було створено багатонаціональні сили (КФОР). Передову групу КФОР було дислоковано НАТО в колишній Югославській Республіці Македонії в очікуванні врегулювання конфлікту. Ці війська було передано під оперативний контроль командування об'єднаними збройними силами НАТО в Європі з самого початку військово-повітряної кампанії НАТО. Під час кризи з біженцями їх перепідпорядковували на виконання гуманітарних завдань. Сили КФОР почали виконувати життєво— важливі завдання з надання допомоги біженцям у колишній Югославській Республіці Македонії, а також сприяти міжнародним гуманітарним організаціям.

NAC

North Atlantic Council

ПАР

Північноатлантична рада

Складається з представників країн-членів Альянсу, є найвищим органом Альянсу, що розробляє та приймає рішення. Засідання ПАР проходять регулярно в Брюсселі на рівні послів та принаймні двічі на рік — на рівні міністрів закордонних справ, а інколи, як це було, наприклад, на Вашингтонському саміті, — на рівні глав держав та урядів.

NATO

North Atlantic Treaty Organisation

HATO

Організація Північноатлантичного договору

Створена відповідно до Вашингтонського договору в 1949 р., як система колективної оборони Заходу. У 1999 р. до цієї організації вступили три нових члени, довівши, таким чином, загальне число країн-членів НАТО до 19. З самого початку 90-х років країни-члени Альянсу провели скорочення своїх збройних сил та пристосували структуру військового командування Альянсу до виконання в майбутньому нових функцій та завдань з врегулювання криз, проведення миротворчих операцій та підтримання миру. Вони активно співпрацюють з тими європейськими країнами, що не є членами НАТО, через програму «Партнерство заради миру». У 1997 р. з Росією був підписаний Основоволожний акт Росія – НАТО. Також в 1997 р. НАТО підписало Хартію про особливе партнерство з Україною.

NATO Russia PJC

Permanent Joint Council

ПСР Росія – НАТО

Постійна спільна рада

Орган, який було створено згідно з Основоволожним актом Росія – НАТО, підписаним у 1997 р. Основоволожний акт передбачає регулярні засідання ПСР на рівні послів від країн – членів НАТО та від Росії, а також засідання на рівні міністрів закордонних справ, які проводяться двічі на рік. ПСР є місцем зустрічей для консультацій, співробітництва та досягнення консенсусу під час обговорення політичних питань та питань безпеки. Після того, як Альянс розпочав військово-повітряні операції з метою покласти край конфлікту в Косовому, Росія припинила свою участь у цьому форумі. Альянс висловив своє розчарування з приводу цього рішення, визнавши при цьому наявність спільних інтересів з Росією, стосовно досягнення політичного врегулювання кризи в Косовому. Країни НАТО продовжували тісно співпрацювати з Росією, в контексті дипломатичних ініціатив, з метою завершення конфлікту в Косовому.

NUC

NATO – Ukrainian Commission

КУН

Комісія Україна – НАТО

Орган, створений згідно з умовами Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО. Комісія засідає принаймні двічі на рік з метою аналізу прогресу, досягнутого під час розвитку взаємин між Україною та НАТО. У 1999 р. у Вашингтоні відбувся саміт глав держав та урядів країн-членів Альянсу та України.

OSCE

Organization for Security and Cooperation in Europe

ОБСЄ

Організація з питань безпеки та співробітництва в Європі

Раніше відома під назвою Конференція з питань безпеки та співробітництва в Європі (КБСЄ), спочатку була суто політичним процесом, завдяки якому було визначено основоположні принципи, що регулюють правила поведінки в міжнародних справах з метою зниження напруги та зміцнення довіри між державами. Нині це організація, до якої входить 55 країн-членів, включаючи всю Європу, Канаду та Сполучені Штати Америки. ОБСЄ виступала спостерігачем під час організації та проведення виборів у Боснії-Герцеговині, а також організувала наприкінці 1998р. та на початку 1999р. міжнародну Верифікаційну місію в Косовому, яка перевіряла дотримання резолюцій Ради Безпеки ООН з питань Косівської кризи. В березні 1999 р. інспекторів ОБСЄ було відкликано після провалу переговорів, спрямованих на політичне врегулювання.

PfP

(PfP) Planning and Review Process

ППОС

Процес планування та аналізу

Було започатковано як окремий вид діяльності в рамках програми «Партнерство заради миру» для тих країн партнерів, котрі бажають брати в ньому участь. Метою цього процесу є заохочення прозорості у військовому плануванні, а також розвиток оперативної сумісності збройних сил країн партнерів з силами країн НАТО шляхом розробки та аналізу взаємоузгоджених планових завдань. У цьому процесі нині беруть участь 17 країн-партнерів.

PfP

Partnership for Peace

ПЗМ

Програма «Партнерство заради миру»

Розпочата в 1999р. програма «Партнерство заради миру» надає країнам-партнерам можливість брати участь спільно з НАТО в окремих програмах співробітництва з питань безпеки, спеціально розроблених з урахуванням індивідуальних потреб країн-партнерів. Сюди входять такі види діяльності, як військові навчання та операції на випадок надзвичайних ситуацій. Цю програму підсилено з метою надання партнерам більшої участі в процесі планування подальших програм та в здійсненні керівництва ними.

SACEUR

Supreme Allied Commander Europe

ВГК ОЗС

НАТО в Європі

Верховний головнокомандуючий об'єднаними збройними силами НАТО в Європі

SACLANT

Supreme Allied Commander Atlantic

ВГК ОЗС НАТО

на Атлантиці

Верховний головнокомандуючий об'єднаними збройними силами НАТО в Атлантиці

SACEUR та SACLANT – два головнокомандуючих, які відповідають за інтегровану військову структуру Альянсу.

SFOR ma IFOR

Stabilization Force – SFOR

СФОР та ІФОР

Стабілізаційні сили СФОР

Розгорнуті в Боснії-Герцеговині, починаючи з 1996 р., в рамках зусиль, спрямованих на підтримання Дейтонської мирної угоди в колишній Югославії. Вони замінили Сили імплементації – ІФОР (Implementation Force), що відповідали за виконання воєнних аспектів Мирної угоди. Понад 35 країн виділили свої війська для СФОР, загальна чисельність яких становить понад 30 тис.

SHAPE

Supreme Headquarters Allied Powers Europe

Штаб ВГК ОЗС

НАТО в Європі

Штаб Верховного головнокомандуючого об'єднаними збройними силами НАТО в Європі

Штаб командування об'єднаними збройними силами НАТО в Європі розташований в Бельгії.

Strategic Concept

Стратегічна

концепція

Стратегічна концепція

Авторитетне викладення цілей Альянсу, яке забезпечує керівництво високого рівня щодо застосування політичних та воєнних засобів з метою досягнення визначених цілей. В Стратегічній концепції викладено обґрунтування Альянсу та його діяльності. Стратегічна концепція є орієнтиром для воєнних органів НАТО, яким вона вказує напрямки розвитку військових спроможностей та шляхи підготовки до можливих операцій. Стратегічну концепцію було вперше опубліковано у 1991р. Останній варіант Стратегічної концепції було ухвалено на Вашингтонському саміті в 1999р.

WEU

Western European Union

ЗЄС

Західноєвропейський союз

Створений відповідно до Брюссельського договору 1948 р. Нині він налічує більше 10 країн-членів, кожна з яких є водночас членом НАТО. До

ЗЄС входять також країни на правах асоційованого членства та асоційовані країни-партнери. ЗЄС відновив свою діяльність у 1984 р. з метою вироблення європейського характеру спільної оборони та зміцнення європейського вектора Альянсу.

WMD Initiative

Ініціатива щодо ЗМЗ

Weapons of Mass Destruction Initiative

Ініціатива щодо зброї масового знищення

Ця ініціатива спрямована на зменшення ризику розповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ) шляхом підсилення консультацій з питань роззброєння та нерозповсюдження, вперше її було проголошено на саміті НАТО у Вашингтоні в 1999 р. У 2000 р. при штаб-квартирі НАТО був створений Центр ініціативи щодо ЗМЗ, головною метою якого є координація зусиль в цій галузі, а також підтримка оборонних заходів, покликаних посилити готовність Альянсу до реагування на ризики, пов'язані із ЗМЗ та засобами їх доставки.

Додаток3. Джерела інформації

НАТО	NATO	www.nato.int
	SHAPE	www.shape.nato.int
	SACLANT	www.saclant.nato.int
Західноєвропейський Союз	Western European Union	http://www.weu.int
Рада Європи	Council of Europe	www.coe.fr , www.coe.kiev.ua
ОБСЄ	OSCE	http://www.osce.org
Європейська комісія	The European Commission	http://www.europa.eu.int , www.delukr.cec.eu.int
ООН	UN	www.un.kiev.ua

Зміст

Переднє слово	3
I. Мета та історія	7
1. Як це все починалось?	7
2. Як набувається членство в НАТО?	9
II. Як виглядає структура НАТО?	12
1. Північноатлантична Рада	13
2. Комітет оборонного планування	14
3. Група ядерного планування	15
4. Інші комітети НАТО	15
III. Цивільні організації та структури НАТО	16
1. Штаб-квартира: щось середнє між штабом та квартирою?	16
2. Постійні представники та національні делегації	16
3. Генеральний секретар	17
4. Міжнародний секретаріат	18
IV. Військові організації і структури	19
1. Військовий комітет	19
2. Верховні головнокомандувачі НАТО	20
3. Міжнародний військовий штаб	20
V. Інтегрована військова структура	21
<i>Сили реагування</i>	21
<i>Сили негайного реагування</i>	21
<i>Сили швидкого реагування</i>	21
<i>Основні оборонні сили</i>	21
<i>Резервні сили</i>	21
VI. Підпорядкування військ	22
VII. Програми партнерства	23
1. Програма «Партнерство заради миру»	23
2. Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП)	24
3. Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи	24
4. Україна та НАТО	24
VIII. Чи може Україна стати членом НАТО?	26
IX. Скільки коштує НАТО?	27
1. Спільне фінансування	27
<i>Розподіл витрат</i>	28
<i>Цивільний бюджет</i>	28
<i>Військовий бюджет</i>	29

<i>Програма інвестицій у безпеку</i>	29
2. Управління ресурсами	29
3. Підготовка бюджету	30
4. Фінансовий контроль	30
5. Аналіз витрат на оборону країн НАТО	32
<i>Зміни витрат з часом, витрати як % ВВП</i>	32
<i>Оборонні витрати на людину</i>	32
<i>Розподіл внесків між країнами</i>	33
<i>Таблиця 1. Оборонні видатки країн-членів НАТО</i>	35
<i>Таблиця 2. Видатки оборони на душу населення</i>	36
X. Ядерна політика	37
XI. Умови, за яких країна може отримати членство в НАТО	38
XII. Інші системи безпеки та НАТО	40
1. ООН	40
2. ОБСЄ	40
3. Європейський Союз	41
<i>Прийняття рішень у ЄС</i>	42
<i>Цілі та принципи ЄС</i>	42
<i>Вплив ЄС на світ</i>	43
<i>Інституціональна структура ЄС</i>	44
4. Західноєвропейський Союз	45
5. Рада Європи	47
<i>Таблиця 3. Зведені данні, щодо участі країн у Раді Європи, НАТО, ЄС, ЗС та ОБСЄ</i>	48
Постскрипtum	50
Додатки	52
Додаток 1. Північноатлантичний Договір	52
Додаток 2. Короткий перелік скорочень та словосполучень	56
Додаток 3. Джерела інформації	61

Редактор: *Світлана Шовкошитна*
Обкладинка: *Галина Анненко*
Макет: *Віталій Усатенко*

Підписано до друку з оригінал-макету 01.07.2002.
Формат 60х84/16. Гарнітура Newton. Папір офсетний.
Умовн.-друк. арк. 2,95. Обл.-вид. арк. 2,40. Наклад 3000. Зам. 12/1
